

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Psychosociální kontext výchovy dětí
v lesbické rodině**

The Psycho-social Context of Upbringing Children
in Lesbian Families

Praha 2010

Autorka: Kateřina Loužilová

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Cimrmannová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své práce Mgr. Tereze Cimrmannové především za podporu při realizaci této práce, perfektní odborné vedení, cenné rady, trpělivost a v neposlední řadě za její citlivý a laskavý přístup. Děkuji také všem, kteří mě při dopisování mé diplomové práce drželi nad vodou.

Kateřina Loužilová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně s výhradním použitím uvedených pramenů a literatury. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 13. 4. 2010

Kateřina Loužilová

Anotace

Diplomová práce *Psychosociální kontext výchovy dětí v lesbické rodině* pojednává o lesbickém rodičovství. Práce se zabývá problematikou rodiny obecně, dále fenoménem homosexuality, lze v ní najít kapitolu o sebepojetí a identitě, sociální opoře a také argumenty pro a proti lesbickému rodičovství. Tato práce shrnuje dostupné poznatky a snaží se podat objektivní a komplexní pohled na problematiku lesbického rodičovství. Součástí práce je vlastní výzkum, který dotváří teoretickou část.

Abstract

Diploma thesis *The Psycho-social Context of Upbringing Children in Lesbian Families* is about lesbian parenting. The thesis deals with families in general, next with the phenomenon of homosexuality. It can be found in her chapter on self and identity, social support and the arguments for and against lesbian parenting. This work summarizes the available evidence and it tries to give an objective and comprehensive view on the issue of lesbian parenting. Part of this work is its own research, which completes the theoretical part.

Klíčová slova

rodina, psychologie, sociální opora, lesbické rodičovství, společnost, homosexualita, děti, výzkum, sebepojetí, identita

Keywords

family, psychology, social support, lesbian parenting, society, homosexuality, children, research, selfconception, identity

Obsah

I	ÚVOD	10
II	VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	12
1	RODINA	12
1.1	Funkční rodina	14
1.2	Rizikové faktory.....	17
1.3	Salutogenní faktory	18
2	HOMOSEXUALITA.....	20
2.1	Definice.....	20
2.2	Homosexuální chování versus sexuální orientace	20
2.3	Etiologie homosexuality.....	21
2.4	Homosexualita napříč dějinami.....	22
3	SEBEPOJETÍ A IDENTITA	26
3.1	Formální hledisko sebepojetí	26
3.2	Obsahové hledisko sebepojetí.....	27
3.3	Coming-out a sebepojetí homosexuálně orientovaných osob	28
4	SOCIÁLNÍ OPORA.....	30
4.1	Druhy sociální opory	32
4.2	Vybrané pojmy vztahující se k otázkám sociální opory.....	33
III	SOUČASNÝ STAV DOSAŽENÉHO VĚDECKÉHO POZNÁNÍ O LESBICKÉM RODIČOVSTVÍ	35
5	ARGUMENTY PROTI LESBICKÉMU RODIČOVSTVÍ.....	35
5.1	Absence mužského vzoru a jeho vliv na psychosexuální identitu dítěte	35
5.2	Homofobie a předsudky většinové společnosti.....	37
6	ARGUMENTY PRO LESBICKÉ RODIČOVSTVÍ	39
6.1	Špatný vliv absence mužského vzoru nebyl potvrzen.....	42
6.2	Špatný vliv netolerance společnosti na zdravý vývoj dítěte nebyl potvrzen	43
6.3	Odlišný vývoj psychosexuální identity u dětí z lesbických rodin se nepotvrdil	44
7	LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA SOUŽITÍ STEJNOPOHLAVNÍCH PÁRŮ	45
7.1	Registrované partnerství v zemích Evropské unie	46
7.2	Registrované partnerství v ČR	47
IV	VÝZKUM.....	50
8	VÝZKUM COMING-OUT PROCESU A SOCIÁLNÍ OPORY LESBICKÝCH ŽEN VE MĚSTECH S POČTEM OBYVATEL VYŠŠÍM NEŽ 100 000.....	50
8.1	Vymezení problémů výzkumu a hypotézy.....	50
8.2	Cíle a hypotézy	51
8.3	Metody	51
8.4	Metodika	52

8.5	Charakteristika zkoumaného vzorku.....	52
8.6	Výsledky a interpretace	52
8.7	Shrnutí výzkumu	69
V	ZÁVĚR.....	71
VI	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	73
VII	SEZNAM PŘÍLOH.....	78
VIII	SHRnutí.....	79
IX	SUMMARY	80

Seznam zkratk

AAP	American Academy of Pediatrics (Americká pediatriká akademie)
CPA	Canadian Psychological Association (Kanadská asociace psychologů)
SOHO	Sdružení organizací homosexuálních občanů
GLBT	Gay, lesbická, bisexuální a transgender komunita
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences

I ÚVOD

Cílem mé práce je deskripce psychosociálního kontextu výchovy dítěte v lesbické rodině. Pokusím se nalézt relevantní odborné údaje k tématu a na jejich základě vyhodnotit, zda a do jaké míry jsou lesbické ženy jakožto současné nebo potenciální matky schopny zajistit svým potomkům takové podmínky, které umožňují jejich zdravý psychosociální vývoj. Ve své práci budu vycházet z teoretických poznatků o rodině i homosexualitě, z nichž vyvodím podmínky pro zdravý psychosociální vývoj dítěte. Nedílnou součástí práce bude prezentace výsledků výzkumu, který provedu přímo mezi českými lesbickými ženami, a ve kterém budu tyto podmínky zkoumat.

Práce je členěna celkem do osmi kapitol. V úvodní části předložím ve čtyřech kapitolách základní pojmy, které jsou pro dané téma podstatné. V první kapitole se budu věnovat pojmům rodina a funkční rodina a zabývat se otázkou, jaké faktory funkčnost rodiny zvyšují a jaké naopak narušují. V druhé kapitole otevřu téma homosexuality. Ve třetí kapitole budu popisovat problematiku sebepojetí a identity, konkrétně proces tzv. coming-outu neboli uvědomění si své orientace a „vyjít s pravdou ven“. Coming-out jsem zde identifikovala jako jeden z předpokladů pro to, aby homosexuál byl jako rodič schopen vytvořit podmínky pro zdravý psychický vývoj svého dítěte. Ve čtvrté kapitole budu pojednávat o sociální opoře, jako o dalším důležitém předpokladu určujícím psychosociální kontext výchovy dětí. Sociální opora totiž významně zvyšuje kvalitu života jedince.

V další část práce zmapuji současný stav dosaženého vědeckého poznání o homosexuálním, konkrétně lesbickém rodičovství. Tato část obsahuje tři kapitoly. První bude reflektovat argumenty proti lesbickému rodičovství, včetně fenoménu homofobie, druhá zdokumentuje argumenty pro lesbické rodičovství. V obou kapitolách předložím dostupné relevantní výzkumy a studie, jež se touto problematikou zabývaly. Třetí kapitola přinese pohled na současný stav legislativy upravující soužití stejnopohlavních párů, především pak právní úpravu vztahů partnerů k dětem.

Závěrečná část práce obsahuje empirický výzkum. Jedná se o vlastní přínos k problematice lesbického rodičovství, který přesahuje dosavadní poznatky uvedené v literatuře. Z jejich závěrů, shrnutých ve dvou úvodních částech, samozřejmě bude vycházet. Cílem výzkumu bude zmapovat, jak lesbické ženy coby současné nebo budoucí matky naplňují dva základní předpoklady pro zdravý psychosociální vývoj svých potomků:

tedy jak se vypořádávají se zmíněným coming-outem a jaké se těší sociální opoře, jedné z definovaných podmínek rozvoje funkční rodiny. Výzkum by tedy mohl více přiblížit, zda respondentky splňují teoretické předpoklady pro zdravý psychosociální vývoj dítěte. Do výzkumu se pokusím zapojit 200 lesbických žen. Dotazované ženy by měly žít ve městě s počtem obyvatel vyšším než 100 000.

Téma mne zaujalo z více důvodů. Tím hlavním jsou diskuze o výchově dětí homosexuálními páry, které v české veřejnosti vyvstanou povětšinou v souvislosti s otevíráním těchto témat v legislativním procesu. Česká veřejnost je podle průzkumů veřejného mínění i názoru odborníků zatím nesmiřitelně rozdělena na dva tábory. Jedni tvrdí, že by homosexuální páry děti vychovávat v žádném případě neměly, druzí v tom naopak nevidí problém. Faktem je, že ačkoli je česká společnost vůči homosexuálům jako takovým poměrně tolerantní, svůj postoj mění, pokud se předmětem diskuze stávají děti. Téma mne nakonec oslovilo i proto, že k problematice prozatím existuje jen velice málo literatury, která by se homosexuálním rodičovstvím do hloubky zabývala. V neposlední řadě mě k tématu přivedl zájem se v této problematice zorientovat a ujasnit si na ni názor.

II VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1 Rodina

„Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla kdysi v pradávných dobách, kdy se člověk ještě moc málo podobal tomu, jak se známe dnes. A vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování dalšího živočišného druhu (k tomu ostatně není potřeba rodiny), ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat a připravovat na život.“¹

Definovat rodinu je velice obtížné a autoři zabývající se teoriemi rodinných systémů se tomu spíše vyhýbají.² Obecně lze říci, že rodina je transkulturní a transdějinný jev. To znamená, že svazky lidí semknutých na základě pokrevního příbuzenství se vyskytují napříč dějinami³ a ve všech známých kulturách.

Původní funkcí rodiny byla vzájemná spolupráce jejích členů za účelem obrany, obživy a především ochrany potomků. V postmoderní době však tato původní funkce pozbyla významu. Rodiny jsou zakládány kvůli uspokojování citových potřeb partnerů. Primárním cílem již není reprodukce ani prospěch společnosti.⁴

Obraz rodiny se stále mění. Tento vývoj je patrný i z definic. Starší definice zdůrazňují pokrevnost a manželství: *„Rodina je skupina jedinců spojená pokrevními vztahy nebo manželstvem.“⁵ „Rodina je základní společenská jednotka tvořená dvojicí manželů, společenství rodičů a dětí.“⁶*

Současné definice se soustřeďují spíše na aspekt vztahovosti, *„tradiční obraz manželského páru, který žije s dvěma nebo více vlastními dětmi, už nadále neplatí.“⁷*

¹ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 2004, s. 15.

² SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 24.

³ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1993, s. 14–21.

⁴ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 2003, s. 181.

⁵ English, H. B., English, A. C. *A Comprehensive Dictionary of Psychological and Psychoanalytical Terms*. 1974. In BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P. *Základy klinické psychologie*. 2002, s. 170.

⁶ Havránek, B. *Slovník spisovného jazyka českého*. 1989. In BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P. *Základy klinické psychologie*. 2001, s. 170.

⁷ Plante, T. G. *Contemporary Clinical Psychology*. 1999. In BAŠTECKÁ, GOLDMANN: *Základy klinické psychologie*. 2002, s. 179.

Rodina je také instituce. Je to místo, ve kterém probíhá prvotní socializace. Plní tedy funkci výchovy budoucích členů společnosti, občanů. Výchova dětí během prvních let života se odehrává právě tady, protože tento systém se nejlépe osvědčil. Pokusy nahradit rodinu jinou výchovnou institucí (např. jeslemi s denní docházkou) se neosvědčily.⁸ Rodina samozřejmě není jedinou institucí, která se na výchově podílí, její funkce je však nezastupitelná v několika oblastech:⁹

1. Stojí na počátku, má tedy možnost dítě ovlivňovat v jeho nejcitlivějších fázích.
2. Je nejpřirozenějším prostředím pro naplňování a uspokojování základních psychických potřeb dítěte.
3. Je modelem mezilidských vztahů, které si dítě ponese dál do života a na jejichž základě bude poměřovat všechny další vztahy, do nichž vstoupí.

V užším slova smyslu je rodina také domovem, vzájemnými vztahy a vazbami, komunikací.

Rodina se stále více stává místem odpočinku, útočištěm před zběsilým tempem moderní civilizace. Rodina tvoří domov a domov je jakýmsi zákulisím, kde člověk může odložit společenské role, které je nucen mimo domov hrát. V ideálním případě se lidé doma mohou projevovat takoví, jací opravdu jsou, protože jejich blízcí je přijímají bez výhrad. Realita je bohužel často jiná, nicméně tato funkce by měla být stěžejní. Z tohoto úhlu pohledu tkví význam rodiny v tom, že slouží jako útočiště před veřejným světem – rodina je společenství, kde se mohou uplatnit trvalé hodnoty, protilehlé k plytkým hodnotám moderního světa.¹⁰

„Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často (ale ne nutně) vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich cesty. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde např. o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.“¹¹

⁸ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 2003, s. 183.

⁹ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevládní a náhradní*. 2004, s. 16.

¹⁰ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1993, s. 24.

¹¹ Kramer, H. CH. *Becoming a family therapist*. 1980. In SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 24.

Další významní autoři za „rodinu“ označují soužití, jehož součástí jsou např. děti počaté pomocí umělého oplodnění,¹² děti svobodných rodičů¹³ a děti homosexuálních rodičů.¹⁴

Sňatky z rozumu – tedy za účelem plození dětí a ekonomického zajištění – jsou minulostí. Dnes se lidé sbližují na základě vzájemných citů a teprve potom (často velice pečlivě) zvažují, zda „založí rodinu“, nebo ne. Rodina dnes nemusí nutně znamenat sezdaný pár s dětmi, ačkoli její případná výchovná funkce je stále velice důležitá.

Pojem rodina nemusí poukazovat ani na biologickou vazbu mezi případnými dětmi a jejich vychovateli. Rodina v dnešním pojetí by se dala popsat jako soužití dvou a více členů, které k sobě poutají citové vazby. Takto pojmám rodinu i já.

Od 60. let 20. století se rozvíjejí trendy, jež jsou pro dnešní problematiku rodiny typické: klesá počet dětí v rodině, stoupá věk, kdy lidé uzavírají první sňatek, roste počet rozvodů vzhledem k počtu sňatků, roste počet nesezdaných soužití, matek vychovávajících dítě bez manžela i počet rodin dobrovolně bezdětných a také roste počet lidí žijících v dalších netradičních modelech rodiny. Tento vývoj je přirozený vzhledem k viditelné individualizaci společnosti a blahobytu západní civilizace.¹⁵

1.1 Funkční rodina

Je těžké říct, co to znamená „být dobrým rodičem“. O výchově dětí a o tom, jak být dobrým rodičem, vznikly snad stovky publikací. Je však patrné, že neexistuje jeden správný návod. Popsány ale byly určité neměnné faktory, které se ideálu alespoň blíží. Lze říci, že dobrým rodičem je takový člověk, který dokáže svým dětem vytvořit potřebné zázemí pro jejich optimální fyzický a psychický vývoj. V takovém případě mluvíme o funkční rodině. Zdravé

¹² BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P. *Základy klinické psychologie*. 2002, s. 179

¹³ BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P. *Základy klinické psychologie*. 2002, s. 179; SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, 2001, s. 170.

¹⁴ BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P. *Základy klinické psychologie*. 2002, s. 179; SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 189.

¹⁵ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2003, s. 187.

rodinné fungování vymezují různí autoři odlišně, výstižně je uvádí S. R. Sauber¹⁶ – jako schopnost rodiny fungovat ve čtyřech rozhodujících oblastech:

- osobní fungování (spokojenost členů se svou pozicí a rolí v rodině);
- manželské, resp. partnerské fungování (vzájemný soulad, spokojenost v sexuální oblasti);
- rodičovské fungování (odpovědnost za výchovu dětí a pocit obohacení z rodičovské role);
- socioekonomické fungování (ekonomická úroveň rodiny i sociální začlenění, sociální podpůrná síť).

Sobotková popisuje tři základní principy, které charakterizují funkční a odolnou rodinu. Jsou jimi soudržnost, adaptabilita a komunikace. Soudržnost souvisí s rodinnou intimitou, blízkostí a sounáležitostí. Ve funkčních rodinách je kladen důraz i na přiměřenou nezávislost a samostatnost jednotlivých členů. Adaptabilitou se rozumí schopnost rodiny přizpůsobovat se životním změnám a nárokům. Funkční rodina je schopna flexibilně reagovat a případně i měnit životní styl, pokud to situace vyžaduje. Posledním nosným principem zdravého rodinného fungování je komunikace. Tento princip je klíčový pro řešení problémů, utváření rodinné atmosféry a plánování změn. Přímá a otevřená komunikace je protektivním faktorem v rodinném soužití, naopak komunikace nejasná nebo narušená může zvyšovat negativní působení rizik a stresů.¹⁷

Otázka zdravého rodinného fungování se v postmoderní době poněkud komplikuje vzhledem k tomu, že normalitu a patologii lze chápat jako sociální konstrukt. Nelze říci, že úplná rodina rovná se funkční rodina. Stejně tak neúplná či jinak zvláštní rodina se automaticky nerovná nefunkční rodina. Pro funkčnost a odolnost rodiny jsou rozhodující především rodinné procesy a vztahy.¹⁸

Matoušek podotýká, že je zatím velmi málo spolehlivých výzkumů funkčních rodin.¹⁹ Na přelomu tisíciletí začaly být v zahraničí publikovány studie, které se snaží o komplexní pohled na zdravé rodinné fungování. Jednou z nich je studie *Characteristics of families that*

¹⁶ Sauber, S. R. et al. *The dictionary of family psychology and therapy*. 1993. In SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 44.

¹⁷ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 72.

¹⁸ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 72.

¹⁹ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1993, s. 31.

function well.²⁰ Výzkumným vzorkem bylo 119 rodin z Jižní Afriky. Cílem tohoto empirického výzkumu bylo nalézt proměnné, které by vysvětlovaly rozdíly v rodinném fungování. Výsledkem bylo zjištění, že kvalitu rodinného fungování podstatně ovlivňují:

- Spokojenost jednotlivých členů s rodinným životem, resp. s úrovní rodinné soudržnosti a adaptability. Ukázalo se, že spokojenost s mírou koheze a adaptability je pro zdravé rodinné fungování mnohem důležitější než vysoká úroveň koheze a adaptability, se kterou členové rodiny spokojeni nejsou.
- Dovednosti a schopnosti řešit konflikty a problémy v partnerském vztahu efektivně k dosažení oboustranné spokojenosti.
- Flexibilita a soulad partnerů ohledně trávení volného času. Partneři jsou spolu rádi, zároveň však dokážou vyhovět jeden druhému, pokud chtějí nějaký čas trávit odděleně a rozvíjet vlastní zájmy.
- Pozitivní postoj k sexualitě a spokojenost se způsobem vyjadřování citů.
- Spokojenost s uspokojováním osobních potřeb a zájmů (to souvisí s kvalitou života).
- Efektivní komunikace mezi partnery, volný tok informací a spokojenost se vzájemnou komunikací.
- Rodinné síly – členové rodiny jsou na rodinu hrdí, jsou k sobě loajální a věří, že spolu překonají i případné krize a těžké doby (tuto charakteristiku častěji uváděli muži).
- Dobré vztahy s širší rodinou a přáteli, tedy kvalitní sociální opora (tato charakteristika se významněji objevuje ve vztahu se zdravým rodinným fungováním u žen).

Tato výzkumná zjištění jsou v souladu se systémovým pojetím rodiny a poukazují především na důležitost transakčních procesů v rodině, jako je komunikace a řešení problémů.

K pojmu funkční rodina se váže další pojem: rodinná resilience.²¹ Resilience je taková vlastnost rodiny, která jí umožňuje udržet si zavedené vzorce fungování i v případě, že je vystavena rizikovým faktorům. Znamená také schopnost rodiny rychle se vzpamatovat z krize nebo z přechodné události, která způsobila změny v rodinném fungování.²²

²⁰ Greef, A. P. *Characteristics of families that function well*. 2000. In SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 73–74.

²¹ Z angl. „resiliency“ = pružnost, odolnost, schopnost rychle se vzpamatovávat.

²² *Random House Webster's Dictionary*. 1993. In SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 80–81.

1.2 Rizikové faktory

Rizikové faktory jsou takové vlivy, které nepříznivě působí na vztahy a především na vývoj dítěte v rodině. Koukolík uvádí rizikové vlivy, které dítě ohrožují:²³

- duševní porucha matky nebo otce;
- zneužívání návykových látek matkou nebo otcem;
- kriminální chování matky nebo otce;
- chudoba;
- sociální degradace rodiny;
- poruchy vztahů v rodině – násilí, zneužívání, konflikty;
- skutečnost, že jde o nevlastní dítě;
- nízká inteligence rodičů.

Vysoce rizikové faktory shrnula Wernerová:²⁴

- chudoba;
- střední až těžké prenatální komplikace;
- vývojové nepravidelnosti a zpoždění;
- genetické abnormality a psychopatologie jednoho z rodičů.

Za další zdroje stresu dětí a adolescentů označila:²⁵

- dlouhodobou absenci primární péče v prvním roce života;
- narození sourozence do dvou let věku dítěte;
- vážné a opakované dětské nemoci;
- chronickou chorobu rodiče;
- duševní chorobu rodiče;
- sourozence s handicapem, výukovými problémy nebo problémovým chováním;
- chronické rodinné neshody;
- absenci otce;
- ztrátu zaměstnání nebo občasnou nezaměstnanost rodičů;

²³ KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouřa deprivantů. Nestvořry, nástroje, obrana*. 2006, s. 239.

²⁴ Werner, E. E. *Fostering resiliency in kids: Overcoming adversity*. 1996. In ŠOLCOVÁ, I. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. 2009, s. 28.

²⁵ Werner, E. E. *Fostering resiliency in kids: Overcoming adversity*. 1996. In ŠOLCOVÁ, I. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. 2009, s. 28–29.

- změnu bydliště;
- změnu školy;
- nový sňatek matky a příchod nevlastního otce do rodiny;
- odchod nebo smrt staršího sourozence či blízkého kamaráda;
- umístění do pěstounské péče.

Jiní autoři považují za nejzávažnější rizikové faktory válku, násilí a ničivý vliv chudoby.²⁶

1.3 Salutogenní faktory

Salutogenní faktory²⁷ jsou takové, které zvyšují odolnost rodiny (resilienci), a jsou tedy protipólem faktorů rizikových. Koukolík hledal odpovědi na to, proč jsou některé děti odolné vůči nepříznivým vlivům a stresu, zatímco jiné děti odolné nejsou. Duševní i tělesné zdraví mnohých dětí bylo totiž zcela v pořádku, ačkoli trpěly rizikovými faktory. Koukolík zjistil, že důvodem je, že na tyto děti zároveň působily tzv. **salutogenní faktory**, které vliv rizikových faktorů kompenzovaly. Patří k nim např.:²⁸

- důvěřující a naplněný vztah alespoň k jednomu rodiči;
- společně sdílené hodnoty;
- jasná pravidla soužití v rodině;
- otevřenost v rodině;
- další pečující lidé mimo rodiče;
- sebeúcta dítěte;
- autonomie dítěte;
- sebekontrola dítěte;
- schopnost kooperace;
- tvořivost;
- koníčky a zvláštní zájmy.

²⁶ ŠOLCOVÁ, I. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. 2009, s. 29.

²⁷ jiní autoři je označují jako tzv. protektivní

²⁸ KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů. Nestvůry, nástroje, obrana*. 2006, s. 240.

Protektivní faktory lze rozdělit také do tří skupin podle subjektu působení:²⁹

- Protektivní faktory ve vývoji jedince: V raném dětství hrají roli především temperamentové charakteristiky. Resilientní děti jsou aktivní, milé, vstřícné a lehce přizpůsobivé, u pečovatelů vyvolávají pozitivní emoční zpětnou vazbu. U starších dětí přispívá resilienci komunikativnost a schopnost řešit problémy. Resilientní děti dovedou účinně využít své schopnosti a většinou mají nějakou zálibu, ve které vynikají, což posiluje jejich sebevědomí. Protektivním faktorem je také kamarádský vztah a pozitivní sebepojetí.
- Protektivní faktory v rodině: Je to především možnost mít úzký emocionální vztah k alespoň jedné osobě, která je kompetentní a emocionálně stabilní. Tímto vztahem by se měl u dítěte vytvořit základní pocit důvěry a bezpečí. Tato osoba nemusí být nutně biologický rodič, může jít o náhradní rodičovskou postavu (příbuznou i nepříbuznou). Děti v takových rodinách často pečují o jiné členy domácnosti (mladší sourozence, nemocnou babičku). V rodinách s resilientními dětmi hraje často roli duchovní rozměr, který poskytuje pocit stability a smyslu i v těžkých obdobích.
- Protektivní faktory ve společnosti: Jsou to systémy sociální opory, a to jak formální, tak neformální (příbuzní, sousedé, přátelé, sociální a zdravotní služby, programy a instituce apod.). U dětí sem spadá i pozitivní životní vzor – např. obdivovaný a respektovaný vedoucí zájmového kroužku.

Přední český psycholog Zdeněk Matějček popsal v jedné ze svých studií³⁰ věnovaných psychické deprivaci jistá „záchytná místa“, pomocí kterých lze psychickou deprivaci zastavit a donutit k ústupu. Protektivní faktory zásadním způsobem přispívají ke zvýšení rodinné resilience tím, že eliminují negativní následky působení faktorů rizikových.

²⁹ Werner, E., Smith, R. S. *Overcoming the odds: High risk children from birth to adulthood*. 1992. In SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2004, s. 82 et in ŠOLCOVÁ, I. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. 2009, s. 30.

³⁰ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Riziko a resilience*. 1998, s. 100.

2 Homosexualita

2.1 Definice

„Homosexualita je trvalá citová a erotická preference osob stejného pohlaví. Je to celoživotní, neměnný a nezvolený stav, charakterizovaný tím, že jeho nositel je pohlavně přitahován a vzrušován převážně či výlučně osobami stejného pohlaví..“³¹

„Homosexualita je geneticky determinovaný celoživotní a neměnný stav libida, při kterém jedinec za podmínek možnosti svobodné volby preferuje za účelem sexuálního a citového kontaktu objekt stejného pohlaví, přičemž takto vzniklý vztah se svojí kvalitou v plné míře vyrovná vztahu heterosexuálnímu.“³²

Uvedené definice demonstrují určitý rozpor mezi pojmem, který vykládají, a jeho obsahem. Totiž mezi označením homosexualita, odvozeným od slova stejný (významově vztaženo na člověka) a sex, a mezi klíčovým sdělením, že se jedná o vztah. V širší veřejnosti může tento pojem snadno evokovat primární spojitost se sexualitou a představu sexu mezi lidmi stejného pohlaví. Přitom například v druhé definici se zřetelně dočítáme, že vztah dvou homosexuálů je stejně kvalitní jako vztah dvou heterosexuálů. Právě *vztah* zde hraje důležitou roli. Sex je přirozená součást vztahu, jeho vyústění. Slovo „homosexuál“ je zavádějící, protože poukazuje na (homo)sexuální chování – tedy na to, s kým se člověk fyzicky miluje –, ale už neříká nic o citovém poutu mezi dvěma lidmi, o vzájemnosti, sdílení, důvěře. Sami homosexuálové preferují výrazy „gay“ a „lesba“ a také se takto nejčastěji identifikují. Podle mého názoru je proto termín „homosexualita“ nešťastný.

2.2 Homosexuální chování versus sexuální orientace

Sexuální chování je vnějším projevem sexuality.³³ Za určitých podmínek je každý člověk schopen chovat se homosexuálně či heterosexuálně, bez ohledu na svou skutečnou orientaci. Sexuální chování přitom o sexuální orientaci nevyovídá zhora nic.

Mnoho leseb začínalo svůj sexuální život v partnerství s mužem, stejně tak se někteří gayové pokoušeli navázat vztah k ženě. Za určitých podmínek jsou také heterosexuálně

³¹ BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví?* 1992, s. 19.

³² Dubaj, Š. *O postoji bratislavské verejnosti k problematike homosexuality.* 1994. In JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech súčasnej spoločnosti.* 2000, s. 13.

³³ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech súčasnej spoločnosti.* 2000, s. 15.

orientovaní lidé schopní chovat se homosexuálně; známé jsou případy z věznic, armád, internátů – tedy v podmínkách, kde není možné navázat vztah heterosexuální. Pokud ale převažuje u těchto jedinců heterosexuální orientace, po skončení nepříznivých podmínek (například po propuštění z věznic) se jejich sexuální chování vrátí do původního stavu a je opět v souladu se sexuální orientací.

Socioložka Kateřina Nedbálková ve své studii ženské věznice Podlesí rozděluje místní ženy na „pravé“ a „nepravé“ lesby. Faktem je, že pravé lesby navazují ve vězení partnerství zřídka, a pokud ano, tak pouze s jinými pravými lesbami. Ve vězení je pravá lesba ve vztahu „paradoxně daleko méně viditelná než lesba nepravá“.³⁴ Někteří gayové a lesby se „skrývají“ v manželství, aby unikli pozornosti společnosti. Je pravděpodobné, že v dnešní době je jich mnohem méně než v období totality a vzhledem ke stále tolerantnější společnosti lze předpokládat, že do budoucna bude jejich počet klesat.

2.3 Etiologie homosexuality

Příčina vzniku homosexuality není dosud zcela zřejmá. Jedna skupina názorů poukazuje na vliv vnějších faktorů, homosexualita je zde chápána jako získaná preference. Jiní naopak upozorňují na její vrozenost a tuto teorii zastávají i sami homosexuálové. Genetické dispozice jsou přitom již prokázány: mnohé výzkumy například potvrdily vyšší shodu sexuální orientace u jednovaječných dvojčat.³⁵ Zvažován je také vliv vývoje dítěte v prenatálním období, konkrétně kolísání hladiny pohlavních hormonů a stres matky v těhotenství.³⁶

Většina psychologických studií je komplexní a zvažuje vliv jak biologických, tak psychosociálních faktorů.³⁷ Biologické vlivy při vzniku homosexuality působí největší měrou, postnatální vlivy působí pouze u jedinců, kteří mají homosexuální dispozice, a tyto vlivy se připouštějí maximálně do tří let věku dítěte.³⁸

Uvedené teorie platí především pro vznik mužské homosexuality. Ženská sexualita je složitější a příčiny vzniku ženské homosexuality nebyly dosud podrobně zkoumány.³⁹

³⁴ NEDBÁLKOVÁ, K. *Spoutaná rozkoš*. 2006, s. 149.

³⁵ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. 2000, s. 25–26.

³⁶ BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví?* 1992, s. 27.

³⁷ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, 2007, s. 190.

³⁸ BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví?* 1992, s. 29.

³⁹ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. 2000, s. 30.

2.4 Homosexualita napříč dějinami

Homosexualita je jev, který se více či méně vyskytuje ve všech kulturách od počátku věků. Byla buď tolerována a stala se součástí například iniciačních a jiných náboženských rituálů, nebo byla naopak odsuzována či tabuizována. V každé kultuře je problematika homosexuality nějakým způsobem reflektována. Nejstarší explicitní zmínka pochází z 24. století př. Kr. a lze ji nalézt v egyptské naučné literatuře.⁴⁰

V některých kulturách sloužila homosexualita také jako pojítka mezi „mužským“ a „ženským“ světem. Například šamani některých kmenů z Afriky, Oceánie, Asie i Ameriky byli – ač biologicky muži – rodu mužského, ale i ženského. Tuto rituální změnu pohlaví pak představovala výměna šatů. Šamani poté vystupovali jako ženy a plnili ženské role ve společnosti včetně role sexuální.⁴¹ Instituce s obdobnými aspekty fungovala také ve staré Mezopotámii. Příslušníci mužského rodu se zde prostituovali, často v ženském oděvu a kromě zbraní drželi v rukou ženské atributy (například vřetená přadlen), jako by tím chtěli zdůraznit svou sexuální nejednoznačnost.⁴²

Ve starém Řecku byla homosexualita přijímána a byla dokonce považována za právoplatný ekvivalent heterosexuality. Život byl tehdy velmi spjatý s estetikou; ideálem krásy byla egyptská tanečnice, která měla útlou, chlapeckou postavu. Tento trend se promítl nejen do módy, ale i do sexuálního výběru. Na některých místech Řecka sice byly stejnopohlavní styky morálně odsuzovány, ale nebyly trestně stíhány a v praxi styky mužů s mladšími chlapci patřily k běžnému životu. Sloužily jako součást výchovy, kdy se z mladíka pohlavním stykem stával muž. Nesly s sebou i materiální výhody, protože starší partneři si jinochy často vydržovali.

Také ženská homosexualita vstoupila v evropské kultuře poprvé do povědomí ve starověkém Řecku, díky básnířce Sapfo (6. stol. př. Kr.). Ta na ostrově Lesbos (odtud „lesbismus“, „lesba“) založila školu pro dívky (Museion), kde byly sexuální vztahy mezi ženami běžné.⁴³ Sama psala milostnou lyriku, v níž se vyznávala z lásky k jedné ze svých svěřenek a kvůli neopětované lásce prý tragicky zemřela.⁴⁴

⁴⁰ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. 2000, s. 35.

⁴¹ BELLINGER, G. J. *Sexualita v náboženstvích světa*. 1998, s. 42.

⁴² BOTTÉRO, J. *Nejstarší náboženství Mezopotámie*. 2005, s. 153.

⁴³ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. 2000, s. 41–43.

⁴⁴ BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví?* 1992, s. 87.

Starověký Řím přejal homosexualitu podle řeckého vzoru. Staří Římané byli tolerantní; armáda přijímala přednostně dvojice mužských milenců. Postupem doby začala být homosexualita kritizována pro nedostatek mužnosti, u státníků byla považována za slabost.⁴⁵

Velký zlom ve vnímání homosexuality nastal ve středověku, který ji zcela odmítl. V souladu s židovsko-křesťanskou tradicí⁴⁶ stejnopohlavní vztah nebo sex považoval za hřích. Období odmítání přitom přicházelo pozvolna, od příchodu Konstantina Velikého na trůn v 6. století po Kristu. Jako jeden z velmi mála tolerantních církevních učitelů se projevil Jan Zlatoústý, který homosexualitu odmítal jen v případě, že se jednalo o vztah ryze fyzický, s absencí citů.⁴⁷

V Čechách se lze o perzekuci homosexuálů poprvé dočíst v tzv. Karolinském trestním kodexu vydaném Karlem IV. v roce 1353. Podle něj měly být homosexuální akty tvrdě trestány.⁴⁸

V další historicko-kulturní epoše, renesanci, se společnost vracela k předkřesťanským ideálům, což se odrazilo i na postojích k homosexualitě. Nebyla sice veřejně přijímána a stále byla konfrontovaná s církevními postihy, někteří významní umělci se ale k homosexualitě začali otevřeně hlásit (např. Michelangelo). Později 17. století přineslo poněkud přísnější morálku, homosexualita byla nadále nepřijatelná, přesto však existovala a byla vidět, občas až v absurdním provedení: na dvoře ve Versailles založilo pár šlechticů řád sodomitů, jenž se vyznačoval tím, že jeho členové nesměli mít poměr se ženami.

Do širokého povědomí se homosexualita dostala na přelomu 19. a 20. století, a to i díky aférám císaře Viléma II. (1888–1918). Téma homosexuality začalo být diskutováno, psalo se o něm v novinách.⁴⁹

Mezi významné osobnosti 19. a 20. století, které se rozhodly neskrývat svoji sexuální orientaci, patřili například básníci Paul Verlaine a Arthur Rimbaud,⁵⁰ spisovatel a dramatik

⁴⁵ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*, 2000, s. 43.

⁴⁶ Srov. BELLINGER, G. J. *Sexualita v náboženstvích světa*. 1998, s. 247, 281–282, 283, 286–287.

⁴⁷ MORUS, R. L. *Světové dějiny sexuality*. 2007, s. 45.

⁴⁸ BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví?* 1992, s. 111.

⁴⁹ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. 2000, s. 45.

⁵⁰ *Úplné zatmění* (Total Eclipse), film Velká Británie / Francie / Belgie / Itálie, režie Agnieszka Holland, 1995.

Oscar Wilde,⁵¹ spisovatelka George Sandová, hudební komponistka a žačka Čajkovského Ethel Smythová. Homosexuálně orientovaný byl zřejmě také P. I. Čajkovskij, Otokar Březina nebo Tennessee Williams a mnozí další.⁵² Lásku mezi ženami od renesance po současnost zmapovala americká historička Lillian Fadermanová.⁵³

V letech 1896–1897 sestavil německý lékař Hirschfeld petici (podepsalo ji 5000 předních německých vědců, politiků a umělců), v níž požadoval dekriminizaci homosexuality. Argumentoval tím, že homosexualita je vrozená. Byl prvním odborníkem, jenž tuto myšlenku vyslovil.⁵⁴

Přelom 19. a 20. století tak přinesl na problematiku homosexuality nové pohledy. Homosexualita postupně přestala být nahlížena prizmatem křesťansko-židovské morálky.

Nové impulzy ke změně vnímání homosexuality se projevily na začátku 20. století. Byla to doba, která kladla důraz na individualitu osobnosti, a spolu s tím začala společnost pomalu, ale jistě připouštět, že život může mít mnoho podob. Duch této doby byl příznivý, sexuální stud měšťanstva se zlomil a změnilo se i postavení ženy ve společnosti.⁵⁵

Mnoho sfér lidského života a postupně se rozvíjející uvolněný pohled na sexualitu narušil příchod druhé světové války. Diktátorské režimy odlišnost zapovídaly, Stalin i Hitler homosexuály nenáviděli. Homosexuálové byli nejprve zapisováni na tzv. růžové seznamy a poté vyvražďováni v koncentračních táborech.⁵⁶

Po skončení druhé světové války ve vyspělých zemích začala postupná dekriminizace homosexuality. V Československu se tak stalo poměrně brzy, v roce 1961. Nový zákoník definoval homosexualitu jako beztrestnou pro osoby starší osmnácti let. I nadále byli ale gayové a lesby diskriminováni, a to ve všech sférách života. Stát zabraňoval vzniku gay a lesbických organizací, sdružování a o homosexualitě veřejnost téměř nic nevěděla. Homosexuální projevy na veřejnosti byly nepřípustné a trestané v souladu s § 244 jako jednání vzbuzující veřejné pohoršení.⁵⁷

⁵¹ *Oscar Wilde*, film USA/VB/Jap./G, režie Brian Gilbert, 1994.

⁵² Srov. FANEL, J. *Gay historie*. 2000.

⁵³ FADERMAN, L. *Krásnější než láska mužů: romantické přátelství a láska mezi ženami od renesance po současnost*. 2002.

⁵⁴ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. 2000, s. 47.

⁵⁵ Tamtéž, s. 47.

⁵⁶ Tamtéž, s. 47.

⁵⁷ Tamtéž, s. 48.

Zásadní změnu u nás ale přinesl až pád komunismu. V roce 1990 se snížila povolená věková hranice pro homosexuální styky na 15 let a homosexualita se stala regulérní alternativou soužití dvou lidí – zatím alespoň formálně. Zároveň – a to považuji za velmi důležité – se stala tématem veřejné diskuze a součástí života postkomunistické společnosti, podobně jako mnohé jiné menšiny a jinakost vůbec. Homosexuálové se již nemuseli skrývat. Započala éra vzrůstání gay a lesbického sebevědomí, hrdosti a práva na sebeurčení. Od té doby gayové a lesby založili mnoho organizací (SOHO, Gay iniciativa), sdružení a spolků, vznikly gay kluby, pořádají se kulturní festivaly, sportovní soutěže a mnoho dalších aktivit.

GLBT⁵⁸ komunita se také politicky angažovala a angažuje, výsledek jmenuji za všechny jeden: 1. 7. 2006 bylo uzákoněno registrované partnerství, které ošetřuje soužití stejnopohlavních párů.

V současnosti je česká společnost vůči homosexuálům poměrně tolerantní. Značnou diskriminaci lze však stále spatřovat v otázce výchovy dětí homosexuálními rodiči.

⁵⁸ Běžné označení pro gay, lesbickou, bisexuální a transgender komunitu.

3 Sebepojetí a identita

„Sebepojetí znamená vnímání sebe samého, vytvoření úsudku o sobě, které má hodnotící a popisný rozměr.“⁵⁹ Je patrné, že sebepojetí souvisí s „já“ a také s dalším pojmem – identitou. Hledání vlastní identity začíná již v raném dětství a celý život se upevňuje, případně přetváří. Avšak vrcholem hledání a budování identity je období adolescence.⁶⁰ V období adolescence se utváří a stabilizuje sebepojetí i celý charakter čili základní soustava hodnot a postojů, o něž se pak opírá rozhodování.⁶¹

„Adolescence je senzitivním obdobím pro nalezení osobní identity, pro její budování, pro zápas o ni se svým okolím i se sebou samým.“⁶² Identita je odpovědí na otázku „Kdo jsem a kam mám jít?“, jde o porozumění sobě samému, svým potřebám, touhám a citům, vědomí vlastních hodnot, směřování a svého místa. Mít identitu znamená také být si sám sebou jistý a znát smysl svého života. Hledání vlastního postavení ve společnosti i hledání smyslu vlastní existence patří mezi hlavní vývojové úkoly období dospívání.⁶³

Identita je tedy pojem velice široký. Například Erikson, který tohoto pojmu ve své psychologii hojně užíval, se přesné definici bránil. Říčan popisuje identitu ze dvou hledisek,⁶⁴ která jsou stručně přiblížena v následujícím textu:

3.1 Formální hledisko sebepojetí

Identita by měla mít určitou formu – měla by být celistvá. To znamená, že všechny odpovědi na otázku „kdo jsem“ mají být v souladu, tvořit sourodý celek. Dalším aspektem identity je kontinuita (= nepřetržitost, nepřetržitá souvislost): před lety, dnes, zítra i za rok, pořád jsem to já. Zdravý a zralý člověk si je své kontinuity vědom a bojuje za ni. Vnitřní kontinuita je tím pevnější, čím jasnější a konkrétnější má člověk před sebou svoje cíle a plány. Součástí identity je také jasné vědomí sebe jako subjektu: vím, co dělám, nejsem zmítán vnějšími okolnostmi

⁵⁹ HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. 2004, s. 236.

⁶⁰ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 1990, s. 232.

⁶¹ ČAČKA, O. *Přehled psychologie obecné, dospívání a pracovní výkonnosti*. 1996, s. 42.

⁶² Tamtéž, s. 232.

⁶³ LANGMEIER, J., LANGMEIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyzologie*. 1998, s. 91.

⁶⁴ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 1990, s. 234.

proti své vůli, jsem to já, kdo se rozhoduje a jedná. Rozum je v souladu s citem, vůle se spontaneitou. Soulad vědomého Já s celou bytostí nemůže být vždy jednoznačný, ale vždy je cílem. Člověk si je také vědom svojí jedinečnosti: můj život je jen můj, neopakovatelný, originální. Všechny tyto aspekty souvisí se setkáním s druhými lidmi, bez jedinečnosti setkání by neexistovala ani osobní jedinečnost.

3.2 Obsahové hledisko sebepojetí

Z obsahového hlediska zahrnuje identita především *základní* osobní motivy a hodnoty: na čem člověku v životě záleží, co chce. Otázku „Kdo jsem?“ nadále rozvíjí: „Chci vládnout? Chci cestovat, poznávat? Chci budit obdiv? Chci pomáhat? Přeji si realizovat své erotické sny?“ Každý adolescent v každé společnosti přijímá mravní zásady a řídí se jimi. Adolescent začíná jednat na základě vlastního svobodného rozhodnutí, nikoli poslušně a slepě jako dítě. Je jen na něm, zda a jak se v té či oné situaci zachová. Rozhoduje se, zda bude žít a jednat čestně, spravedlivě. Adolescent začíná pociťovat odpovědnost nejen před společností a autoritami, ale hlavně sám před sebou. Odpovědnost před sebou samým a autonomní morálka by měly být jádrem identity.

Adolescent také pátrá po svých schopnostech, sleduje, co dovede, srovnává se s vrstevníky, snaží se vyniknout. V tomto období bývá mladý člověk logicky více zranitelný, bojí se posměchu a jeho sebepojetí kolísá mezi dvěma extrémy: „jsem dokonalý“ a „nejsem nic“.

V neposlední řadě je součástí vlastní identity také identita sexuální.

Hledání identity je proces, znamená poznávání sebe samého. To bývá obvykle spojeno s nějakým jednáním – adolescent se snaží *někým být* a podle toho se také chovat. Zkouší žít podle svého přesvědčení, zatím nevyhraněného. Právě v tomto období mladí lidé nejčastěji experimentují. Často střídají koníčky, zkoušejí alkohol, drogy, experimentují v intimním životě, objevují filozofii a různá náboženství. Mladý člověk je v klíčovém období plný protichůdných pocitů a myšlenek, je nejistý a zmatený. Objevit sám sebe není nic jednoduchého. „Hledání identity zesiluje introvertní zaměření adolescenta. Pozornost k vlastní osobě si vynucují mimo jiné i tělesné změny a milostný i mravní život vede přímo k zaměření se na vlastní nitro.“⁶⁵ Dospívající člověk opouští staré jistoty, zmatek je tedy namístě. Nalézání nové identity je přerušením vývojové kontinuity, a to často v nejzákladnějších věcech. Pro

⁶⁵ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 1990, s. 238.

každého dospívajícího je toto období „krokem do tmy“. Pro dospívajícího, který začíná tušit svou odlišnou sexuální orientaci, to platí dvojnásobně.

3.3 Coming-out a sebepojetí homosexuálně orientovaných osob

Coming-out je období, kdy si jedinec začíná uvědomovat vlastní individualitu a sexualitu.⁶⁶ Je zkrácením anglického „coming out of the closet“.⁶⁷ „Jde o zveřejnění své sexuální orientace, o definování sebe samého jako gaye či lesbičky.“⁶⁸ Ačkoli jej prožívá každý jedinec (bez ohledu na sexuální orientaci), pojem coming-out je nejčastěji spojován právě s homosexualitou, případně jinou sexuální odchylkou. „Coming-out je vývojový proces, během kterého člověk rozpoznává svoji emocionální a sexuální náklonnost k osobám stejného pohlaví, přijme gay, lesbickou nebo bisexuální identitu a svěří se s touto skutečností druhým.“⁶⁹

Coming-out je zásadním momentem života a nevyhnutelnou součástí vývoje gayů a leseb. Uvědomění si vlastní odlišnosti je nutné pro celkový vývoj jejich osobnosti. Tento proces začíná nejčastěji v pubertě a následném období adolescence. Sexualita však nedozrává u všech lidí stejně rychle, proto plné sebeuvědomění homoerotického zaměření někdy přijde až mnohem později.⁷⁰ Důvodů může být celá řada. Coming-out ovlivňují osobnostní faktory i faktory prostředí.⁷¹

Homosexuálové jsou v drtivé většině vychováváni heterosexuálními rodiči, od kterých také automaticky přebírají heterosexuální normu partnerského soužití. O tom, že by mohli být homosexuální, s nimi nikdo nemluví, a proto pro ně tato alternativa může dlouho zcela neexistovat.⁷² Homosexuální děti nemají většinou nikoho, kdo by jim pomohl pochopit jejich menšinový status v heterosexuální kultuře.⁷³ S ohledem na postoj většinové společnosti

⁶⁶ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. 2000, s. 20.

⁶⁷ V doslovném překladu „vyjít z vlastního uzavření“, tedy „otevřít se“.

⁶⁸ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 192.

⁶⁹ ČERVENKOVÁ, I. Coming out. In *Neviditelná menšina*. 2002, s. 61.

⁷⁰ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. 2000, s. 20

⁷¹ ČERVENKOVÁ, I. Coming out. In *Neviditelná menšina*. 2002, s. 62.

⁷² Slečna B., poznámky z terénu: „Věděla jsem, že jsem jiná, ale nechápala jsem to... nenapadlo mě, že bych mohla být na ženský, doma se o tom vůbec nemluvilo.“

⁷³ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 190.

může být přijetí sebe sama jako homosexuála pro mnoho lidí traumatické. Nezřídka sami sebe popírají, často i když už v homosexuálním vztahu fungují. Běžné jsou pocity viny a studu, negativní sebeobraz, zklamání, deprese a úzkost. Dosažení pozitivního sebepojetí je prvním předpokladem úspěšného coming-out procesu.⁷⁴

V tuto chvíli hrají klíčovou roli rodiče. Mohou dítě podpořit, přijmout jeho odlišnost, nebo ho zavrhnout. Pro rodiče bývá těžké vzdát se svých představ, vyrovnat se s realitou. Postoj rodičů k homosexualitě vlastního potomka závisí především na celkové funkčnosti rodiny. Funkční rodiny používají jako zvládací strategii především pozitivní přehodnocení a získávání sociální opory, dalšími charakteristikami těchto rodin jsou nezávislost, neomezující kontrola a nižší orientace na úspěch spolu s určitou mírou nonkonformity.⁷⁵

Coming-out má dvě hlavní fáze: zjištění skutečnosti o svém zaměření a její akceptace a uspořádání života v souladu s vlastní identitou a sebepojetím. Podrobněji se dělí na:⁷⁶

1. Zjištění skutečnosti o svém zaměření a její akceptace:

- a) precoming-out – jedinec si uvědomuje svou odlišnost, ale nedovede ji vyjádřit;
- b) vlastní coming-out – člověk pojmenuje svou odlišnost. Svou identitu může zprvu odmítat, ale po čase ji přizná sám sobě a poté i jinému člověku.

2. Uspořádání života v souladu s vlastní identitou a sebepojetím:

- c) fáze explorace – navazování prvních sexuálních vztahů a experimentování;
- d) fáze partnerství – tvorba trvalejších sexuálních a partnerských vztahů odpovídajících celkovým citovým potřebám jedince;
- e) fáze integrace – dotvoření hodnot, upevnění role jedince ve vnějším světě, integrace osobnosti.

⁷⁴ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 192.

⁷⁵ Tamtéž, s. 192.

⁷⁶ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. 2000, s. 20–21.

4 Sociální opora

Člověk je tvor společenský, není sám, žije ve společenství s druhými lidmi. Proto je většina psychických jevů sociální povahy. Pochopit člověka lze pouze v jeho celkovém sociálním kontextu. „Sociální oporou v širším slova smyslu se rozumí pomoc, která je poskytována druhými lidmi člověku, který se nachází v zátěžové situaci. Obecně jde o činnost, která člověku v tísní jeho zátěžovou situaci ulehčuje.“⁷⁷

Zájem o studium sociální opory v oblasti psychologie zdraví v posledních letech strmě stoupá. Existují teorie sociální opory, přehled nejdůležitějších výzkumů sociální opory v praxi nebo přehled nejvyužívanějších praktických forem sociální opory.⁷⁸ Systém sociální opory je chápán jako „nárazníkový“ či tlumicí systém, který chrání lidi proti potenciálnímu škodlivému vlivu stresových událostí. Lidé, kteří mají takovýto silný systém sociální opory, jsou proto lépe vybaveni ke zvládnání závažných životních změn i každodenních nepříjemností.⁷⁹

Sociální opora je faktorem, který významně snižuje stres a působí tak blahodárně na lidskou psychiku a zdraví. Výzkumy poukazují také na to, že sociální opora má obecný příznivý vliv na sebeúctu a sebeocenění.⁸⁰ Ke všeobecnému zdraví přispívá také fakt, že sociální vztahy mohou být zdrojem identity, pozitivního hodnocení reality či sebeuplatnění.⁸¹ Existují různé znevýhodněné skupiny lidí, které svoji náročnější situaci lépe zvládají, mají-li okolo sebe podpůrnou sociální síť. Křivohlavý sociální oporu dále dělí:⁸²

⁷⁷ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. 2001, s. 94.

⁷⁸ Tamtéž, s. 94.

⁷⁹ Cohen, S., Syme, S. L. *Social support and health*. New York. Hillsdale 1985; In ŠOLCOVÁ, I., KEBZA, V. *Sociální opora jako významný projektivní faktor*. *Československá psychologie* 1999 / ročník XLIII / číslo 1.

⁸⁰ ŠOLCOVÁ, I., KEBZA, V. *Sociální opora jako významný projektivní faktor*. *Československá psychologie* 1999 / ročník XLIII / číslo 1.

⁸¹ Kaplan, R. M., Toschima, M. T. *The functional effects of social relationships on chronic illness and disability*. In Sarason, B. R., Sarason, I. G., Pierce, G. R. (Eds.). *Social support: an interactional view*. New York, John Wiley and Sons 1990, 427–453. In ŠOLCOVÁ, I., KEBZA, V. *Sociální opora jako významný projektivní faktor*. *Československá psychologie* 1999 / ročník XLIII / číslo 1.

⁸² KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*, s. 95.

Makroúroveň sociální opory

Značí celospolečenskou formu pomoci potřebným, tj. sociální a ekonomickou pomoc v rámci státu (sociální podpory) nebo pomoc jiným státům, které jsou postiženy nějakou živelnou katastrofou, například zemětřesením, povodněmi, hladem.

Mezoúroveň sociální opory

Znamená pomoc určité sociální skupiny jednomu ze svých členů nebo těm lidem v okolí, kteří nejsou členy této skupiny. Příkladem může být činnost specializované organizace pro seniory, podpora členů sportovního týmu svému spoluhráči, který se ocitl v tíživé situaci, nebo pomoc gay komunity člověku, který prochází procesem coming-outu v rodině.

Mikroúroveň sociální opory

Jde o pomoc, kterou člověku v tísní poskytuje nejbližší. Je to pomoc matky dítěti, partnerská pomoc i vzájemná pomoc nejbližších přátel.

Sociální oporou jsou většinou myšleny právě podpůrné vztahy nejbližších lidí k člověku v tísnivé situaci. Soubor lidí kolem dané osoby, se kterými je tato osoba v sociálním kontaktu, je nazýván *sociální síť* (social network). Od „svých“ lidí může člověk očekávat pomoc v případě, že by se ocitl v nouzi. Tato síť je hlavním zdrojem sociální podpory, její pomocí se efekt sociální opory realizuje. Sociální síť je tedy rodina, přátelé, sousedi, spolupracovníci, členové zájmového kroužku atp. *Podpůrnými sociálními vztahy* (supportive social relationships) rozumíme „taková mezilidská pouta, z nichž může člověk získat zdroje, které mu mohou být pomocí při zvládnání těžkých životních situací“.⁸³ Protikladem sociální opory je *sociální izolace* – vyčlenění a zavržení člověka ze společnosti.⁸⁴

⁸³ Pierce, G. R., Sarason, I. G., S, B. R. *General and relationship-based perceptions of social support*.1994. In KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*, 2001, s. 96.

⁸⁴ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. 2001, s. 96.

4.1 Druhy sociální opory

Instrumentální opora

Znamená konkrétní, věcnou pomoc člověku v tísní. Poskytuje ji druhý člověk na základě svého vlastního rozhodnutí pomoci (finanční výpomoc, poskytnutí materiální podpory).

Informační opora

Dané osobě v tísní je poskytnuta informace, která jí pomůže zorientovat se v její situaci. Mívá formu rady od lidí, již prošli podobnou situací, spadá sem i odborné školení či trénink. Tato forma pomoci zahrnuje i naslouchání potřebám člověka v tísní.

Emocionální opora

Emocionální oporou rozumíme blízkost a sdílení, vyjadřované empatickou formou (láska, soucit). Znamená pomocnou ruku, dodání klidu, když je člověk rozrušen, „rameno, na kterém se může vyplakat“. Emocionální opora vyjadřuje, že nás má „někdo rád“ – zpravidla ti nejbližší.

Hodnotící opora

Hodnotící opora je vyjádřena určitým hodnocením – je to zpětná vazba, která posiluje sebeúctu dané osoby, její kladné sebehodnocení a sebevědomí. Do této kategorie patří i sdílení (sharing) těžkostí člověka v tísní.⁸⁵

„Obecným vlivem sociální opory se rozumí kladné působení existence dobrých vzájemných mezilidských vztahů v sociální síti daného člověka na jeho psychický i fyzický stav v běžném životě.“⁸⁶

Při tomto působení pracují současně dva faktory:

- a) Osobnostní charakteristiky laskavosti (vřelosti, vstřícnosti, schopnosti empatie apod.).
- b) Příznivý sociální faktor sítě sociálních vztahů – tj. přítomnost dobrých vzájemných vztahů v užší i širší rodině od dětství až po rannou dospělost, dobré vzájemné manželské/partnerské vztahy, existence dobrých vztahů s kamarády, příjemné a živé

⁸⁵ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. 2001, s. 97–98.

⁸⁶ Tamtéž, s. 104.

vztahy v zájmových útvarech (kluby, sportovní tým, náboženská organizace). Čím vyšší je míra sociální opory, tím kladnější má vliv na psychickou pohodu člověka, tedy na subjektivní pocit štěstí a na efektivní zvládnání životních problémů. Kvalitní sociální opora poskytuje člověku pocit sounáležitosti a je potvrzením jeho existence ve světě.⁸⁷

Pokud systém sociální opory chybí nebo je nedostatečný, dochází ke snížení psychické odolnosti jedince. Ne vždy se povede správně odhadnout, jaká forma opory je v konkrétním případě vhodná, žádoucí či nutná. Očekávání pak můžou být jistým zklamáním, ačkoli forma opory byla dobře zamýšlena. Příkladem může být vztah dospívajícího s rodiči, kteří místo přátelského vztahu nabízejí – byť dobře míněné – ponaučení nebo rady. Při absenci očekávané sociální opory může pak teenager přilnout k nějakému jinému člověku (příteli) nebo skupině lidí (šachový kroužek, ale i parta skinheads), kteří mu chybějící oporu poskytnou.

4.2 Vybrané pojmy vztahující se k otázkám sociální opory⁸⁸

Objektivní a subjektivní vnímání

Je třeba odlišovat, co daný člověk považuje za pomoc, a co je jako pomoc viděno. Někdy může být nabízená pomoc bezúčelná nebo i škodlivá, pokud nějakým způsobem neodpovídá potřebám konkrétní osoby v tísní.

Poskytovaná a obdržená sociální opora

Poskytovaná sociální opora znamená vše, co je dané osobě určeno, a přijímaná sociální opora je skutečná míra pomoci, která se této osobě dostane.

Očekávaná a obdržená sociální opora

Patrně každý člověk je přesvědčen, že existují lidé, kteří jsou schopni a připraveni mu pomoci, pokud by se ocitl v tíživé situaci. Z toho vyplývá, že „očekávaná sociální opora je výsledkem jeho reflexe sociálního prostředí“. Očekávaná sociální opora závisí na osobním přesvědčení člověka, do jaké míry je druhými lidmi akceptován, jak moc si ho váží,

⁸⁷ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. 2001, s. 104.

⁸⁸ Tamtéž, s. 96-97.

respektují, mají ho nesobecky rádi s jeho klady i zápory a že v případě nouze jsou pro něj ochotni něco udělat. Tomuto momentu se říká *sociální začlenění*.

Přiměřenost sociální opory

Jedná se o velice citlivou záležitost a psychologicky složitý jev. Člověk v tísní si může být vědom nabízené pomoci, nemusí však tuto pomoc považovat za odpovídající a užitečnou. Zhodnocení adekvátnosti pomoci (sociální opory) je zcela osobní záležitostí každého jedince.

Celková vnímaná sociální opora

Je opět subjektivním přesvědčením dané osoby, jaká je její celková sociální síť, tedy množství a kvalita jejích sociálních vazeb, respektive celého seskupení jejích sociálních vztahů.

III SOUČASNÝ STAV DOSAŽENÉHO VĚDECKÉHO POZNÁNÍ O LESBICKÉM RODIČOVSTVÍ

5 Argumenty proti lesbickému rodičovství

Názor, že by lesby (natož gayové) neměli mít děti, je v české společnosti značně rozšířen. Argumentů existuje celá řada. Nejčastěji je argumentováno tím, že dítěti bude chybět otec, že pro něj sexuální orientace rodičů bude znamenat posměch okolí a bolestivé stigma, že z něho vyroste také homosexuál. Zkrátka že to není „normální“. Ředitelka výboru pro sexuální menšiny Martina Štěpánková v jednom ze svých článků trefně podotýká, že česká společnost je sice vůči homosexuálům poměrně tolerantní, otázka dětí a rodičovství leseb a gayů zůstává však „temným koutem české homofobie“.⁸⁹ Tato skutečnost se odráží i v zákoně o registrovaném partnerství, kde je otázka rodičovství ošetřena velice nedostatečně, a veškeré pokusy o novelizaci zatím dopadly negativně. Faktem je, že výše uvedené argumenty proti lesbickému rodičovství nemohou být opomíjeny už jen proto, že s nimi většina lidí souhlasí. V této a následující kapitole se pokouším objektivně zhodnotit „pro“ a „proti“ lesbického rodičovství. Argumenty jsou do dvou kapitol rozděleny pro větší přehlednost, avšak doporučuji je číst souběžně.

5.1 Absence mužského vzoru a jeho vliv na psychosexuální identitu dítěte

Co je to vlastně tzv. mužský vzor? Lze říci, že mužský vzor je osoba mužského pohlaví, s níž se dítě může identifikovat, naučit se od ní „mužské“ roli a chování. Mužská role je pro dítě stejně důležitá jako ženská. Pomocí napodobování těchto rolí se dítě učí, co to znamená „být mužem“ a „být ženou“, a tím pádem i to, jak se ve společnosti chovat. Ohledně „mužské role“ existuje řada dobře známých mýtů – například, že muži nepláčou, jsou drsní a silní, nedbají o svůj vzhled atd. Tyto charakteristiky se pochopitelně nedají aplikovat na celou mužskou populaci. Zdeněk Matějček uvádí, že otec hraje velmi důležitou roli ve vývoji intelektuálních schopností nebo ve vzdělání svého dítěte. Vliv jeho působení může být nejen

⁸⁹ ŠTĚPÁNKOVÁ, M. *Gay a lesbické rodičovství* [on-line]. c2009 [cit. 5. 5. 2009]

<<http://lgbt.poradna-prava.cz/clanky-zpravy-a-diplomove-prace/gay-a-lesbicke-rodicovstvi-287.html>>

pozitivní, ale i negativní, v každém případě významný. Otcův vliv na dítě se netýká jen oblasti intelektu. Otec má vliv i na vývoj osobnosti dítěte.⁹⁰ Psycholog Martin Weber tvrdí, že absence mužské role v rodině se projevuje nejvíce tím, že muž má přece jen větší přirozenou autoritu, a tedy má větší předpoklady k tomu, že dítě „zkrotí“. Dále tvrdí, že matky bez stálého partnera se podvědomě obávají, že jim dítě „přeroste přes hlavu“, a proto někdy k posílení své autority používají citové vydírání a nátlak, což zatěžuje psychiku dítěte.⁹¹

Zajímavé jsou poznatky odborníků Trapkové a Chvály, kteří pracují v modu narativní rodinné terapie. Mluví o tzv. „jazykování“, zastoupeném mužským i ženským prvkem, tedy otcem a matkou. Jde o to, že muži a ženy mají každý svůj specifický jazykový projev. Dítě pak mezi těmito dvěma jazyky kolísá, čímž si osvojuje jejich odlišnou podstatu a učí se je odlišovat. Pokud v rodině chybí otec, mužský jazyk je tzv. diskvalifikován.⁹²

Pokud je dítě vychováváno oběma rodiči, přiklání se spontánně jednou k matce, jindy k otci. Postupně se dítě identifikuje s projevem, který odpovídá jeho biologickému pohlaví, a opačný projev si ukládá do podvědomí jako druhotnou zkušenost o mužsko-ženském světě. Když se matka snaží trvale zastoupit obě polarity, situace se pro dítě stane nepřehlednou. Pravděpodobnost poruch v jeho psycho-sexuálním vývoji bude vyšší, podmínky pro separaci budou ztížené stejně jako vývoj pohlavní identity. Ženským jazykem vládne především matka a mužským otec. Obě tyto základní postavy jsou v rodině dlouhodobě nenahraditelné, avšak mohou být dočasně vzájemně zastupitelné. Aby dítě bylo schopno jasně odlišovat mužský a ženský svět, je zastoupení obou uvnitř rodiny nezbytné. Dokonce bylo zjištěno, že pokud mužský jazykový projev v jazyce rodiny chybí, snižuje se odolnost dětí, zpomaluje jejich růst i výkonnost, stávají se rozmazlenými a nejsou schopny překonávat obtížnost odloučení.⁹³

Nepřítomnost rodičovské postavy v rodině je podle Matouška jedním z rizikových faktorů vzniku delikvence mladistvých. V rodině mladých delikventů chybí nejčastěji otec.

⁹⁰ MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. 2000, s. 266.

⁹¹ CVACHOUŠKOVÁ, I. Když v rodině chybí mužský vzor... [on-line]. c2008, publikováno 9. 4. 2009 [cit. 9. 11. 2010]

<<http://www.prozeny.cz/magazin/deti-a-rodina/rodinne-vztahy/4309-kdyz-v-rodine-schazi-muzsky-vzor>>

⁹² TRAPKOVÁ, L., CHVÁLA, V. *Rodinná terapie psychosomatických poruch*. 2004, s. 68–76.

⁹³ Tamtéž, s. 68–76.

Chlapec postrádá vzor, s nímž by se mohl identifikovat, a děvče mužský model chování, obě pohlaví postrádají druhou specifickou autoritu a zdroj opory.⁹⁴

O absenci mužského vzoru se většinou mluví v situaci, kdy v rodině chybí otec. Tato situace může nastat v několika případech: pokud dojde k úmrtí otce, po rozvodu nebo v rodině dobrovolně či nedobrovolně svobodné matky. V lesbické rodině také chybí otec, ale situace v takové rodině je poněkud odlišná než v ostatních uvedených případech. Sobotková uvádí, že v mnoha rodinách sice chybí otec, ale jsou zde přítomny jiné mužské vzory (dědeček, strýc, matčini mužští přátelé). Tento argument podle ní však v případě lesbické rodiny neobstojí, protože v těchto vztazích je obvyklá tendence vztah skrývat a proto je homosexuální pár mnohem víc izolovaný od ostatních rodin (heterosexuálních). Jako modelový příklad uvádí lesbickou rodinu s jedním synem, která svůj vztah skrývá, kolem svého rodinného systému utváří silné hranice a svému synovi rozhodně neposkytuje dostatek adekvátních mužských vzorů. Identifikace s rodiči má vliv na psycho-sexuální vývoj dítěte. Ve fungujícím heterosexuálním manželství děti skutečně budují svou pohlavní identitu dlouhodobým soužitím s otcem a s matkou, tím, že podle jejich vzoru modelují mužskou a ženskou roli. Neujasněná identita pak úzce souvisí s ohrožením zdravého vývoje osobnosti a sociálních vztahů.⁹⁵ Pokud není v dosahu (především chlapce) mužský vzor, hledá chlapec takový vzor mezi vrstevníky, v masmédiích a v postavách různých hrdinů z televize či počítačových her.⁹⁶

5.2 Homofobie a předsudky většinové společnosti

Předpojaté postoje heterosexuální většiny k homosexuální menšině se označují pojmem homofobie. Tento pojem zavedl v roce 1972 americký psycholog George Weinberg a označil jím iracionální strach, nenávisť a odsouzení homosexuálně orientovaných jedinců.⁹⁷ Chápání tohoto pojmu se od té doby rozšířilo na celé spektrum negativního citění, smýšlení a jednání ve vztahu k homosexuálům. Homofobie se může projevovat mnoha způsoby, skrytě i otevřeně, počínaje vtipy a zesměšňováním, odmítáním osobního kontaktu až po verbální osočování a fyzické násilí. S pojmem homofobie souvisí další pojem: heterosexismus neboli

⁹⁴ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2003, s. 45.

⁹⁵ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 197.

⁹⁶ JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí*. 2008, s. 105.

⁹⁷ ONDRISOVÁ, S. Homofóbia a heterosexizmus. In *Neviditelná menšina: Čo ne(vieme) o sexuálnej orientácii*. 2002, s. 31.

„systém přesvědčení, který ignoruje nebo odsuzuje jakoukoli jinou než heterosexuální formu identity, vztahu či komunity“.⁹⁸ Toto přesvědčení má ráz sociální předpojatosti a projevuje se jak na úrovni společenských institucí, tak i v chování a přístupu jednotlivců.

Faktem je, že vlastní heterosexismus si lidé většinou ani neuvědomují, protože jej přijali jako součást poznání o světě. Být heterosexuální je „normální“, všechno ostatní je neznámé, cizí, nejasné, divné, špatné. Od útlého věku se lidé učí, jak má vypadat vztah, co je to „zdravá“ rodina (viz podkapitola 3.3). Předmětem sexuální výchovy na školách bývá pouze heterosexuální model vztahu, v učebnicích vývojové psychologie se většinou dočteme, že úkolem jedince je najít si partnera opačného pohlaví. Pokud je zde zmínka o „homosexualitě“, pak v souvislosti s erotickými experimenty v období puberty a adolescence. Popisováno je homosexuální chování, nikoli skutečné citové zaměření. Podle mého názoru je tento jednostranný, černobílý pohled na svět a na to, jak má fungovat, jednou ze závažných příčin diskriminace homosexuálů (a nejen jich). Jak jsem uvedla výše, předsudky vůči homosexuálům vznikají nejčastěji z nevědomosti a strachu z čehokoli, co se vymyká zavedeným normám. Pro ilustraci uvádím ty nejčastější:⁹⁹

- většina gayů je femininních a většina leseb maskulinních;
- většina homosexuálních párů zastává tradiční role rozdělené na pasivní (ženskou) a aktivní (mužskou);
- všichni gayové jsou promiskuitní;
- většina homosexuálních mužů a žen je ze své orientace nešťastná a hledá terapii pro to, aby se „vrátili“ k heterosexualitě;
- gaye i lesbu je možné lehce rozpoznat podle vnějších způsobů a projevů chování (případně vzhledu);
- homosexualita je úchylná, protože se v přírodě nevyskytuje.

Pokusy o léčbu homosexuality v minulosti se neseťkaly s úspěchem. Pokud došlo k nějaké „změně“ sexuální orientace, byla tato adaptace falešná (maladaptace) a ta má nepříznivý vliv na duševní zdraví.¹⁰⁰ Sexuologové se dnes spíše snaží pacientům pomoci přijmout jejich homosexuální orientaci a v jejím kontextu nalézt optimální cestu pro životní

⁹⁸ ONDRISOVÁ, S. Homofóbia a heterosexizmus. In *Neviditelná menšina: Čo ne(vieme) o sexuálnej orientácii*. 2002, s. 32.

⁹⁹ Goldenberg, H., Goldenberg, I. *Counseling today's families*. 1998. In SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 193.

¹⁰⁰ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech súčasnej spoločnosti*. 2000, s. 32

směrování.¹⁰¹ Mylné je i tvrzení, že se homosexualita v přírodě nevyskytuje. Homosexuální chování u zvířat je zcela běžným jevem.¹⁰² Každý z těchto výroků může platit v jednotlivém případě – tedy o každém homosexuálovi zvlášť. Stejně tak může být každý z nich v jednotlivém případě nepravdou. Podstatné je reflektovat fakta. Ve zobecněné formě bez znalosti konkrétního člověka nejsou tyto výroky ničím jiným než zraňujícími předsudky. Prostor pro vlastní názor je pochopitelně důležitý. Tento názor by však měl být proklamován až po skutečném setkání s člověkem, který má odlišnou sexuální orientaci. Právě setkání bývá silným momentem, který „boří zdi“. Už k tomuto setkání je však třeba přistupovat otevřeně a bez zjevných či skrytých předpojatostí.

Přestože se jedná o nepodložené předsudky, lze si představit, že v takovéto společenské atmosféře může být homosexualita rodičů pro dítě bolestivým stigmatem a že v budoucnu bude potřeba terapeutů vyškolených na problematiku homosexuálního rodičovství, kteří v konkrétních případech zajistí poradenství. Chybějící tolerance ze strany okolí je největším problémem, se kterým se děti homosexuálních rodičů mohou potýkat.¹⁰³

6 Argumenty pro lesbické rodičovství

Argumentů pro to, že se lesbických matek není třeba obávat, existuje také celá řada. Faktem zůstává, že tato otázka je stále ožehavým tématem a názory na ni se různí. Proč by lesbické ženy měly mít děti? Odpovídám také otázkou: a proč ne? Skutečnost je taková, že mnoho lesbických žen už děti vychovává. Tyto děti do lesbické rodiny přišly nejčastěji z předchozích heterosexuálních vztahů, ale pochopitelně jsou i děti, které se do lesbické rodiny narodily nebo byly adoptovány. Lesbická rodina podle českého práva znamená vlastně svobodnou matku žijící s partnerkou. Je potřeba se tuto problematiku vnímat komplexně a reálně. Koneckonců jde přece především o děti. Počet dětí vyrůstajících v homosexuálních rodinách se jen v USA odhaduje na 12–15 milionů.¹⁰⁴ Jiné prameny

¹⁰¹ BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví?* 1992, s. 60–66.

¹⁰² V roce 2006 se v Oslu konala výstava fotografií nazvaná *Proti přírodě?*, která poukazovala na homosexuální tendence zhruba 1500 živočišných druhů včetně hmyzu, psů i koček, papoušků, a dokonce i chobotnic. Je to první výstava, která důkladně zkoumá téma homosexuality v živočišné říši, ač je tento jev znám už od starověku. Zdroj: <http://www.004.cz/view.php?cisloclanku=2006110101-homosexualita-u-zvirat-vystava>

¹⁰³ JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí.* 2008, s. 194.

¹⁰⁴ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny.* 2007, s. 196.

uvádějí počet 3–14 milionů.¹⁰⁵ Zákodárci by měli na tuto skutečnost reagovat zpracováním rodičovského práva homosexuálních párů.

Byla uskutečněna řada výzkumů, jež vyvracejí teorie o tom, že by sexuální orientace a vztah dvou žen měly negativní vliv na zdravý vývoj jejich dětí, Sobotková však dodává, že toto téma je u nás zatím nerozpracováno. Podle ní chybí solidní výzkumy o dlouhodobých důsledcích výchovy dítěte v takovéto rodině i o tom, jak samy děti vnímají sexualitu svých rodičů a svůj původ.¹⁰⁶

Nicméně Kanadská Asociace Psychologů (CPA) uskutečnila výzkum homosexuálních rodin, jehož výsledky sdělila v tiskovém prohlášení v srpnu roku 2006:¹⁰⁷

1. Získané poznatky ukazují, že děti homosexuálních rodičů se zjevně neliší od dětí heterosexuálních rodičů, co se týče psychosociálního a genderového vývoje a identity.
2. Výroky, že děti homosexuálních rodičů mají víc problémů v oblasti psychosociálního a genderového vývoje a identity, se nezakládají na vědeckých poznatcích.
3. Pokud homosexuální rodiče trpí specifickým stresem v roli rodičů, je to spíše způsobeno názory a předsudky veřejnosti na způsobilost gayů a leseb vychovávat děti a překážkami danými společenským systémem (např. zákony a soudy) než skutečnými nedostatky v možnostech být kvalitními rodiči.

Dr. Patrick O'Neill¹⁰⁸ v tiskovém prohlášení dále vyjádřil: „*Psychologický výzkum mezi gay a lesbickými rodiči ukazuje, že v odborné literatuře neexistuje žádný základ pro tvrzení, že by gayové a lesby nebyli dobrými rodiči. Co se týče legalizace homosexuálních svazků v Kanadě, veřejnost a různé zainteresované skupiny přehodnocují své názory na tuto problematiku a CPA je znepokojena publicitou veřejně šířených přesvědčení bojujících proti legalizaci a společenské osvětě, která se většinou nezakládají na vědeckých poznatcích. Podle CPA psychologický výzkum mezi gay a lesbickými rodiči ukazuje, že v zásadě nejsou rozdíly v psychologickém vývoji, genderové identitě a sexuální orientaci mezi dětmi gay nebo lesbických rodičů a dětmi heterosexuálních rodičů.*“¹⁰⁹

¹⁰⁵ MINOT, A. M. *Conceiving Parenthood*. 2000, s. 6.

¹⁰⁶ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 196.

¹⁰⁷ Canadian psychological association. *Gays and lesbians make bad parents: „There is no basis in scientific literature for this perception“* . 2006.

¹⁰⁸ ředitel CPA

¹⁰⁹ Canadian psychological association. *Gays and lesbians make bad parents: „There is no basis in scientific literature for this perception“* . 2006.

V témže roce zveřejnila Americká akademie pediatriů (AAP) analýzu komplexních záležitostí týkajících se stejnopohlavních párů a jejich dětí. Analýza byla publikována v oficiálním, odborně recenzovaném akademickém časopise *Pediatrics*, který patří mezi 2 % nejcitovanějších vědeckých a medicínských žurnálů a je také nejvíce citovaným pediatrickým časopisem na světě. Ve zprávě se uvádí: „*Existuje dostatek důkazů o tom, že děti vychovávané rodiči stejného pohlaví si vedou stejně dobře jako děti vychovávané heterosexuálními rodiči. Více než 25 let výzkumů zdokumentovalo, že neexistuje vztah mezi sexuální orientací rodičů a zdravým emočním, psychosociálním a behaviorálním vývojem dítěte. Tato data neukázala žádné riziko pro děti v důsledku výchovy v rodině s jedním nebo více homosexuálními rodiči. Svědomití a pečující dospělí, muži i ženy, heterosexuální nebo homosexuální, mohou být vynikajícími rodiči. Práva, výhody a ochrany civilního manželství mohou tyto rodiny ještě více posílit.*“¹¹⁰

Americká asociace psychologů, Americká asociace psychiatrů a (americká) Národní asociace sociálních pracovníků coby přední organizace odborníků na duševní zdraví a behaviorálních vědců vydaly v roce 2007 odbornou zprávu¹¹¹ pro Nejvyšší soud státu Kalifornie, která obsahuje ucelený a vyvážený přehled vědecké a odborné literatury. I tyto vědecké poznatky vyvracejí zažitý stereotyp. Ve zprávě se uvádí, že neexistuje žádný vědecký základ pro názor, že by gayové a lesby byli jakkoli méně schopnými rodiči. Dále se lze ve zprávě dočíst, že děti vychovávané homosexuálními rodiči se v ničem neliší od dětí vychovávaných heterosexuálními rodiči. Ve zprávě se také doslova píše: „*Umožnění stejnopohlavním párům uzavřít legálně sňatek nebude mít žádný škodlivý vliv na děti vychovávané v heterosexuálních domácnostech, ale přinese prospěch dětem vychovávaným stejnopohlavními páry.*“

Všechna tato relevantní prohlášení vyvracejí zažitý stereotyp, že mají homosexuálové špatný vliv na duševní vývoj dětí. Pro zdravý vývoj dítěte je nejlepší vyrůstat v klasické rodině s matkou a otcem, pokud je funkční. Nelze však zároveň tvrdit, že jiný rodinný model je zhoubný či nevhodný. Klasická rodina zažívá v 21. století krizi. V první kapitole jsem popsala různé nové typy rodin, které dnes existují a fungují. Této skutečnosti se nelze vyhýbat. Pro dítě je nejlepší, pokud má k dispozici oba dva identifikační vzory – mužský i ženský – a pokud není vystaveno případnému posměchu okolí pro jinakost svých rodičů. Nepotvrdilo se však, že pokud netradiční situace nastanou, vedly k jakkoli patologickému vývoji dítěte, pokud je rodina po jiných stránkách funkční. K tomu lze dodat, že přítomnost

¹¹⁰ PAWELSKI, J. G. et al. The Effects of Marriage, Civil Union, and Domestic Partnership Laws on the Health and Well-being of Children. In *Pediatrics*. 2006, s. 349–364.

¹¹¹ PAWELSKI, J. G. et al. The Effects of Marriage, Civil Union, and Domestic Partnership Laws on the Health and Well-being of Children. In *Pediatrics*. 2006, s. 349–364.

obou identifikačních vzorů (matky i otce) sama o sobě není měřítkem kvality vztahů uvnitř rodiny.

6.1 Špatný vliv absence mužského vzoru nebyl potvrzen

Předchozí kapitola pojednávala o mužském vzoru a jeho absenci. Většinou v rodině chybí otec a tento typ rodin je čím dál tím častější. Jedná se o rodiny, které vznikly rozvodem, rozchodem, ovdověním, adoptí dítěte osamělou ženou nebo porodem dítěte mimo manželství.¹¹² Stále větší je počet dětí narozených svobodným matkám. Právě vysoký procentuální nárůst svobodných matek vedl k výzkumům, které začaly ověřovat tradiční předpoklad, že děti potřebují otce k tomu, aby se vyvíjely normálně.¹¹³ Pokud v rodině chybí otec, diskutuje se o častějších poruchách chování a i například o vzniku delikvence. Sobotková však uvádí, že výzkumy dosud neprokázaly žádnou přímou souvislost mezi absencí otce ve výchově a možnými negativními jevy ve vývoji dítěte. Opakované předpoklady, že otcové jsou odpovědní za socializaci dětí, ignorují další faktory, jako je například temperament dítěte, vliv vrstevníků a médií. Samotná přítomnost otce v rodině nestačí. Záleží na míře, jakou se do socializačních procesů svých dětí zapojí. V úvahu je potřeba brát celkovou kvalitu rodinného prostředí.¹¹⁴

Ideál rodiny se dvěma rodiči (matkou a otcem) není ve skutečnosti vždy naplňován. M. J. Championová rozlišuje ideální a reálné rodičovství. Ideálním stavem je podle autorky rodina s oběma rodiči, podle nichž se dítě identifikuje se svou pohlavní rolí. Skutečnost je ale taková, že pro dítě není důležitá kvantita a pohlaví rodičů, ale především kvalita rodinných vazeb.¹¹⁵ Pokud se u dětí vyrůstajících bez otce vyskytnou výchovné problémy, není to zapříčiněno samotnou absencí otce, ale dalšími vlivy, které působí souběžně – například nižší socioekonomický status, protahovaný konflikt mezi rodiči při rozvodu apod.

¹¹² Goldenberg, H., Goldenberg, I. *Counseling today's families*. 1998 In SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 170.

¹¹³ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 175.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 175.

¹¹⁵ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 176 a 196.

6.2 Špatný vliv netolerance společnosti na zdravý vývoj dítěte nebyl potvrzen

Jak už bylo řečeno, homofobie a předsudky většinové společnosti vůči homosexuálům můžou být pro lesbickou rodinu patrně jediným problémem. Netytický rodinný vzorec se může snadno stát terčem nežádoucí pozornosti, což může vést u dítěte k pocitům studu za své rodiče. Tyto nepříjemné konfrontace s okolím jsou však ve většině případů pouze dočasné, a pokud je rodina jinak funkční, po čase tato nežádoucí pozornost ze strany okolí odezní.¹¹⁶ Rodiče by také měli zvážit, do které školy dítě pošlou, a především dobře zvolit konkrétní učitele, kteří budou mít pro jejich odlišnou rodinnou strukturu pochopení. Důležitá je komunikace mezi partnerkami. Je vhodné, aby se domluvily, jakým způsobem budou na případné útoky reagovat.¹¹⁷ Se svým dítětem by měly za všech okolností o odlišnosti své rodiny hovořit co nejotevřeněji.¹¹⁸

Lesbická (i gay) rodina vzniká z podobných příčin jako rodina heterosexuální. Je to vyústění přirozené touhy po dětech a společné budoucnosti. Pokud jsou zde děti z předchozího vztahu s mužem, bývají to děti již starší. Co se týče novorozeňat – na rozdíl od mnoha heterosexuálních rodin se do lesbické rodiny děti rodí stoprocentně plánované. Kateřina Nedbálková, která se u nás problematikou gay a lesbického rodičovství zabývá, uvádí v jednom ze svých článků, že výzkumy opakovaně dokazují, že děti gay rodičů nemají žádné výrazné problémy se svými vrstevníky a samy sebe hodnotí jako v kolektivu oblíbené. Tento fakt potvrzují i dospělí pozorovatelé, kteří mezi těmito dětmi a dětmi heterosexuálů nevidí žádný rozdíl.¹¹⁹ Společenskou homofobii podle mého názoru nelze považovat za relevantní argument proti lesbickému rodičovství. Martina Štěpánková trefně konstatuje: „Homofobie, neznalost a netolerance většinové společnosti by neměly sloužit jako odůvodnění odepírání práva na rodinný život gayů a leseb v celé jeho šíři, tedy i s jejich dětmi, ať již biologickými či adoptovanými.“¹²⁰

¹¹⁶ Feinberg, L. Recenze na knihu: *Pohlavní psanci*. 1999. In JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí*. 2008, s. 195.

¹¹⁷ JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí*. 2008, s. 195.

¹¹⁸ Ryan, D., Martin, A. *Lesbian, gay, bisexual and transgender parents in the school systems*. 2002. In JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí*. 2008, s. 195.

¹¹⁹ Patterson, CH. J. *Family relationships of Lesbians and gay men*. 2000. In NEDBÁLKOVÁ, K. *Alternativní rodinné modely aneb Rodiny lesbických matek a gay otců*. 2002, s. 96–103.

¹²⁰ ŠTĚPÁNKOVÁ, M. *Gay a lesbické rodičovství* [on-line]. c2009 [cit. 5. 5. 2009]

6.3 Odlišný vývoj psychosexuální identity u dětí z lesbických rodin se nepotvrdil

Identitou se v českém prostředí zabývá doktorka Pavlína Janošová ve své knize *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Autorka klade důraz na psychologii v genderové problematice. Pokud se hovoří o „menšinové“ rodině, bývá to nejčastěji právě rodina lesbická. Podle Janošové není psychosexuální vývoj dětí v takovéto rodině ohrožen ani tím, že vyrůstají s vědomím intimního vztahu mezi svými vychovateli. Důvodem je to, že dispozice k sexuální orientaci a jádrové pohlavní identitě se vytvářejí již v prenatálním období. Výzkumy uskutečněné v oblasti výchovy dětí homosexuálními rodiči potvrzují, že sexuální orientace rodiče nemá na psychosexuální vývoj dětí žádný zvláštní vliv.¹²¹ Další výzkum naznačil, že pro vývoj dětí je důležitější kvalita rodinných vazeb než sexuální orientace nebo rodinná struktura na základě pohlaví jejich členů.¹²² Věra Sokolová píše:¹²³ „... argument, že mateřská a otcovská role je nezpochybnitelně spjatá s biologickým pohlavím muže a ženy, je problematický. Vychází totiž z pohledu, že všichni biologičtí muži a všechny biologické ženy mají ty samé vlastnosti a chování, z nichž plynou dané a neměnné ženské (mateřské) a mužské (otcovské) role. Lidské vlastnosti jsou ale souborem charakteristik, které jedinec dědí, získává prostřednictvím socializace a identifikuje se s nimi nezávisle na svém pohlaví. Neexistují žádné ženské vlastnosti a charakteristiky, které by měly všechny ženy bez rozdílu a neměl je žádný muž a naopak. Jinými slovy, není možné spojovat rozdělení mateřských a otcovských rolí a rodinných úkolů automaticky, a hlavně bezpodmínečně, s biologickými pohlavími ženy a muže. Pak není ani důvod, proč by fungující rodinu nemohly a neměly tvořit dvě ženy či dva muži.“ Tento fakt potvrzují i závěry studií britské profesorky Susan Golombokové, která pracuje v oblasti rodinné a dětské psychologie: „Zjištění ze studia takových rodin, kde děti vyrůstaly od začátku bez otce, naznačuje, že se tyto děti nijak nelišily od dětí z běžných heterosexuálních rodin ani v oblasti psychické pohody, ani v oblasti vývoje genderové identity. Jediný jasný rozdíl byl zjištěn v tom, že

<<http://lgbt.poradna-prava.cz/clanky-zpravy-a-diplomove-prace/gay-a-lesbicke-rodicovstvi-287.html>>

¹²¹ Perrin, E. C. Technical report: Coparent or sekund-parent adoption by same-sex parents. 2002. In JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí*. 2008, s. 192

¹²² Stein, M. T., Perrin, E. C. *A difficult adjustment to school: The importance of family constellation*. 2004.

In JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí*. 2008, s. 192.

¹²³ SOKOLOVÁ, V. Gay a lesbické rodičovství, homosexuální rodina a generové aspekty netolerance k homosexualitě [on-line]. c2004 [cit. 18. 3. 2010]

<http://komunity.web2.cz/rp-informace/vera-sokolova_rodina-01.phtml>

*spolumatky v lesbických rodinách se do výchovy dítěte zapojují mnohem více než otcové v heterosexuálních rodinách.*¹²⁴

V roce 2000 přednášel na Univerzitě Karlově v Praze prof. Jean Le Camus, který se zabývá významem otce ve vývoji dětí. Ani podle něj neexistují žádné důkazy o tom, že by absence otce znesnadňovala přijetí mužské pohlavní role.¹²⁵ Ve vývoji dívčí a chlapecké identity mají značný vliv také další příbuzní, především prarodiče, ale i tety, strýcové nebo blízcí rodinní přátelé.¹²⁶

7 Legislativní úprava soužití stejnopohlavních párů

V roce 1994 vydal Evropský parlament ve Štrasburku doporučení, aby členské země uzákonily registrované partnerství. Těsnou většinou hlasů se také vyslovil pro možnost adopce dětí homosexuálními páry.¹²⁷ Právní uznání stejnopohlavního partnerství lze kategorizovat do tří hlavních skupin:¹²⁸

Manželství:

- práva, odpovědnosti a právní uznání stejnopohlavních párů jsou stejné jako u heterosexuálních párů.

Registrované partnerství nebo registrované spolužití:

- partneři mají specifická, vyjmenovaná práva, odpovědnosti a právní uznání, tato práva mohou být podobná nebo téměř identická s těmi, která mají heterosexuální páry;
- registrace je v některých případech umožněna i nesezdaným heterosexuálním párům.

¹²⁴ PECHOVÁ, O. Adopce lesbickými páry [on-line]. c2003, publikováno 9. 1. 2006 [cit. 2. 2. 2009].

<<http://www.bengales.cz/vedecke-studie/adopce-lesbickymi-pary.html>>

¹²⁵ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2007, s. 176.

¹²⁶ JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí*. 2008, s. 186.

¹²⁷ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné občanské společnosti*. 2000, s. 62.

¹²⁸ WAALDIJK, K. Cestou malých změn: Jak se v Nizozemí prosadilo manželství partnerů téhož pohlaví. 2001, s. 156. In *Politika rodu a sexuální identity*. 2002.

Neregistrované spolužití:

- práva a povinnosti automaticky vzniknou po určité době spolužití, toto platí většinou rovněž i pro heterosexuální páry.

7.1 Registrované partnerství v zemích Evropské unie

Historický vývoj uznání homosexuality v evropských zemích lze rozdělit do tří fází (tzv. standardní posloupnost):¹²⁹

1. dekriminlizace homosexuálních styků;
2. antidiskriminační legislativa;
3. přijetí legislativy uznávající partnerství osob stejného pohlaví a jejich rodičovství.

První zemí, která zrušila trestnost homosexuality, byla Francie roku 1871, následovalo Lucembursko a Belgie. Tato etapa je označována jako první vlna dekriminlizace. Druhá vlna dekriminlizace probíhala na počátku 20. století a třetí vlna pak od počátku 60. let 20. století a skončila v roce 1995, kdy byla beztrestnost homosexuality uznána v Albánii, Moldávii a na Kypru. V roce 2002 byl proces dekriminlizace zpečetěn, když Bulharsko a Kypr změnilly své trestní zákoníky, kvůli nimž čelily dlouhodobé kritice (zákaz styků, které „vedou k veřejnému pohoršení“, či „propagace“ homosexuality).¹³⁰

Druhá fáze se vyznačuje přijetím antidiskriminačních zákonů.¹³¹

Poslední fází je legalizace partnerských vztahů gayů a leseb.

První zemí, jež přijala zákon o registrovaném partnerství, bylo v roce 1989 Dánsko, následovalo Norsko (1993) a Švédsko (1994). Zákony v těchto zemích vykazují shodné rysy, lze proto mluvit o tzv. severském modelu soužití.¹³² Ten se vyznačuje především tím, že upravuje výlučně soužití osob stejného pohlaví. Uzavřením registrovaného partnerství získávají partneři téměř stejná práva jako heterosexuální dvojice, avšak s určitými, přesně stanovenými výjimkami. Ty se týkají nejvíce cizinecké problematiky a oblasti rodičovství.

¹²⁹ WAALDIJK, K. Cestou malých změn: Jak se v Nizozemí prosadilo manželství partnerů téhož pohlaví. 2001, s. 156. In *Politika rodu a sexuální identity*. 2002.

¹³⁰ Tamtéž, s. 157.

¹³¹ Norsko (1981); Dánsko (1987); Irsko (1989); Nizozemí (1992); Norsko (1981); Francie (1995) atd. WAALDIJK, s. 154

¹³² BARŠOVÁ, A. *Partnerství gayů a lesbiček. Kdy dozraje čas pro změnu?* 2002, s. 176.

Zákon tedy podle vzoru manželství upravuje vztahy mezi partnery navzájem a vztahy mezi partnery a společností, nikoli však vztah partnerů k dětem. Lze však pozorovat tendenci k postupnému odbourávání a zmírňování podmínek, například v Dánsku byla v roce 1999 povolena adopce biologického potomka jednoho z partnerů, v Norsku bylo v roce 2001 schváleno svěření dětí do pěstounské péče.¹³³ Do severské rodiny modelů lze přiřadit i Německo, jež zákon schválilo v roce 2001. Neodkazuje sice na institut manželství jako takový, avšak pracně přizpůsobuje vzniklému zákonu jednotlivé právní předpisy a zákony.¹³⁴

Ve Francii byl v roce 1999 přijat zákon o občanském paktu solidarity. Tento „pakt solidarity“ se od severského modelu zásadně liší v tom, že umožňuje uzavřít partnerství i heterosexuálním dvojicím. Jedná se o princip uzavření partnerské smlouvy, proto se práva a povinnosti partnerů v mnohém odlišují od manželství.¹³⁵

Zpřístupnění manželství párům stejného pohlaví se všemi právy a důsledky (včetně rodičovských) představuje nejradikálnější model. Prvním státem, ve kterém bylo manželství stejnopohlavních párů uznáno, bylo Švédsko v roce 1995. Následovalo Nizozemsko v roce 2001. Dalším státem, který překvapivě uznal gay a lesbické manželství, bylo tradičně katolické Španělsko v roce 2005, včetně možnosti společně adoptovat děti. Manželství stejnopohlavních párů je od roku 2003 uzákoněno také v Belgii, od prosince 2005 pak včetně možnosti adoptovat děti, a to i ze zahraničí. Adoptovat biologické děti partnera (vzájemná adopce) lze od roku 1999 v Dánsku, od roku 1996 na Islandu, v Německu od roku 2004. Ve Švédsku existuje od roku 2005 možnost umělého oplodnění pro lesbické páry a v roce 2007 zde byly luteránskou církví dokonce schváleny církevní sňatky homosexuálů.^{136*}

7.2 Registrované partnerství v ČR

Vzhledem k tomu, že o registrovaném partnerství v ČR doposud vzniklo velmi málo literatury, čerpám údaje z webových stránek www.iniciativa.cz dnes již zaniklého Sdružení

¹³³ www.iniciativa.cz <http://www.iniciativa.cz/www/index.php/?page=clanek&id=374>

¹³⁴ BARŠOVÁ, A. *Partnerství gayů a lesbiček. Kdy dozraje čas pro změnu?* 2002, s. 177.

¹³⁵ Tamtéž, s. 178.

¹³⁶ údaje převzaty z webových stránek [http://www.iniciativa.cz/www/index.php/?page=clanek&id=374](http://www.iniciativa.cz)

* Další evropské země, které určitým způsobem právně ošetřují soužití stejnopohlavních párů, jsou: Grónsko, Maďarsko, Portugalsko, Finsko, Wales, Skotsko, Chorvatsko, Slovinsko, Lucembursko, Andorra, Rakousko, Švýcarsko, Severní Irsko atd.

organizací homosexuálních občanů (dále SOHO), které se na prosazení zákona zásadním způsobem podílelo.

SOHO v čele s aktivistou Jiřím Hromadou vzniklo v Brně v roce 1990 a stálo na počátku gay hnutí v České republice. Hned v roce 1990 se SOHO zasadilo o zrušení zákonů trestajících homosexuální projevy mezi občany a o stanovení shodné věkové hranice pro homosexuální a heterosexuální aktivity. SOHO svými aktivitami docílilo v ČR také vyjmutí homosexuality ze seznamu nemocí (1993) a podařilo se mu prosadit novelizaci zákoníku práce, která vylučuje diskriminaci při výkonu profese z důvodu sexuální orientace (2001).

Prosazením zákona o registrovaném partnerství se SOHO začalo zabývat již v roce 1992. Vůbec první návrh byl vládě předložen v roce 1995. Senátem byl schválen po téměř jedenácti letech březnu 2006. Zákon o registrovaném partnerství nabyl účinnosti 1. července 2006 a do Sbírky zákonů byl zařazen jako zákon č. 115/2006 Sb. Prosazení zákona uvítala gay a lesbická komunita s nadšením – už v prvním půlroce se registrovalo 235 párů, z toho 177 mužských a 58 ženských. Zákon umožňuje gayům a lesbám oficiálně stvrdit jejich citové svazky. Uzákonění registrovaného partnerství v ČR je významným krokem na cestě ke svobodě a rovnoprávnosti všech lidí. Hodnota zákona však zůstává prozatím spíše symbolická. Faktem je, že zákon je ve svých důsledcích nedokonalý. Upravuje především některé majetkoprávní vztahy a vztahy mezi partnery.

O vztazích mezi partnery a dětmi se v něm píše:¹³⁷ „Existence partnerství není překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani překážkou svěření jeho dítěte do jeho výchovy. Partner, který je rodičem, je povinen zajistit vývoj dítěte a důsledně chránit jeho zájmy při použití přiměřených výchovných prostředků, tak aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a ohroženo jeho zdraví a tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.“

V odstavci 2 se praví: „Trvajícím partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.“

Poslední, třetí odstavec říká: „Pokud jeden z partnerů pečuje o dítě a oba partneři žijí ve společné domácnosti, podílí se na výchově dítěte i druhý partner; povinnosti týkající se ochrany vývoje a výchovy dítěte se vztahují i na tohoto partnera.“

V zákonu však chybí vyjádření k situaci, kdy dojde k zániku partnerství. Partner má sice ve společné domácnosti povinnost pečovat o biologické dítě svého protějšku, nemá ale právo dítě osvojit. Pokud dojde k ukončení registrovaného partnerství, pak nemá bývalý partner k dítěti žádná práva (ani povinnosti). Zákon tak vůbec nereflektuje citový vztah, který může mezi dítětem a jeho druhou matkou / druhým otcem vzniknout. Další

¹³⁷ Zákon č. 115/2006 Sb., paragraf 13.

nelogičnost tohoto paragrafu tkví v jeho ambivalenci – upravuje vztahy s biologickými dětmi, tudíž s existencí dětí v takové rodině počítá. Na druhou stranu vstup do partnerství doslova brání osvojení dítěte. Osvojit si dítě tak může v našem státě každý kromě osob žijících v registrovaném partnerství. V lednu 2008 Evropský soud pro lidská práva prohlásil, že je nemožné bránit někomu v adopci pouze z důvodu jeho sexuální orientace. Evropský soud dále rozhodl, že další takové bránění adoptivním je v rozporu s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Společnost Gender Studies nechala vypracovat právní analýzu zákona, která potvrdila, že odstavec 2 paragrafu 13 je protiústavní.¹³⁸ Občanské sdružení Gay a lesbická liga se v současnosti pokouší prosadit novelizaci zákona o registrovaném partnerství, která by nemožnost adoptce registrovanými osobami zrušila. Na internetových stránkách organizace¹³⁹ lze podepsat výzvu s názvem *Dobro dětí ve všech rodinách* a žádat tak Vládu ČR a Parlament ČR, aby připravily a přijaly takovou změnu zákona o registrovaném partnerství či jiných právních norem, která by odstranila apriorní zákaz individuálního osvojení pro osoby v registrovaném partnerství.

¹³⁸ ČTK. Zakázat adopci registrovaným párům je prý protiústavní [on-line]. c2010, publikováno 23. 4. 2009 [cit. 12.5. 2009] <http://www.lidovky.cz/zakazat-adopci-registrovanym-parum-je-pry-protiustavni-pkb-/ln_domov.asp?c=A090423_125018_ln_domov_mtr>

¹³⁹ <<http://www.glpartnerstvi.cz>>

IV VÝZKUM

8 Výzkum coming-out procesu a sociální opory lesbických žen ve městech s počtem obyvatel vyšším než 100 000

Tato část přináší smíšený, kvantitativně-kvalitativní výzkum k problematice psychosociálního kontextu výchovy dětí lesbickými páry nebo lesbicky orientovanými ženami. Navazuje na postuláty definované v teoretické části práce, respektive na předpoklady, že zdravý, harmonický psychosociální rozvoj dítěte v lesbické rodině pozitivně ovlivňuje těchto pět předpokladů:

1. Identifikace (nastalé nebo potenciální) matky s tím, že je lesba a/nebo že chce žít se ženou.
2. Dostatečná sebedůvěra lesbických žen a připravenost pohovořit si o své odlišnosti se svým okolím, tedy rodiči, přáteli, kolegy v zaměstnání a se sousedy (coming-out).
3. Otevřená a nekonfliktní diskuze s rodiči o svém (aktuálním nebo potenciálním) partnerství a (plánovaném) příchodu dítěte.
4. Integrace lesby do gay komunity, život v gay komunitě (integrace, socializace dítěte, možnost sdílení s kamarády v podobné situaci).
5. Integrace lesby do heterosexuální společnosti, přítomnost mužských vzorů.

Předpoklady lze také rozdělit do dvou základních skupin: 1. schopnosti jedince vyrovnat se s vlastní sexuální orientací, tedy jeho **coming-out** (předpoklady 1 a 2); 2. míra otevřenosti jeho komunikace o sexuální orientaci v původním rodinném prostředí a integrace jak do homosexuální, tak heterosexuální společnosti, tedy **sociální opora** jedince (předpoklady 3, 4 a 5).

8.1 Vymezení problémů výzkumu a hypotézy

Jsou dnes lesbické ženy a možné budoucí matky schopny připravit své potomky na situaci, kdy budou vyrůstat v lesbické rodině nebo s lesbicky orientovanou matkou a budou terčem

minimálně dočasně trvající zvýšené pozornosti okolí a jeho případné netoleranci vůči odlišnosti matky (rodičů)?

Jsou tyto ženy dostatečně otevřené vůči své původní rodině?

Jsou tyto ženy dostatečně otevřené vůči svému okolí?

Uvědomují si tyto ženy důležitost mužských vzorů pro své děti?

8.2 Cíle a hypotézy

Cílem výzkumu je zjistit jednak míru coming-out procesu a jednak míru sociální opory současných i potenciálních lesbických matek ve velkých městech s počtem obyvatel vyšším než 100 000. Výzkum si klade za cíl zjistit a zhodnotit, jak respondentky splňují teoretické předpoklady pro zdravý psychosociální vývoj dítěte.

Hypotéza č. 1

Alespoň 50 % žen již hovořilo se svými rodiči o svém případném mateřství a více než 25 % žen odpoví, že s rodiči na toto téma hovořily opakovaně.

Hypotéza č. 2

Více než 70 % žen odpoví, že by se svou nynější nebo budoucí partnerkou chtěly vychovávat dítě.

Hypotéza č. 3

Žen, které nechtějí aktivně vyhledávat mužské vzory pro dítě, bude méně než 15 %.

Hypotéza č. 4

Více než 70 % žen na otázku, co by uvítaly v situaci homosexuálně orientovaného rodiče, odpoví, že zákony.

8.3 Metody

Výzkumnou metodou je dotazníkové šetření (dotazník viz příloha č. 1). Jde o nástroj, který zajistí maximální míru spolehlivosti a ukáže na obecnou charakteristiku problému. Dotazník obsahuje 14 uzavřených a polouzavřených otázek.

8.4 Metodika

Sběr dat se uskutečnil na kulturním lesbickém festivalu L² (El na druhou) v květnu 2009, další část během gay a lesbického filmového festivalu Mezipatra v listopadu 2009 v Praze. Zbývající dotazníky jsem postoupila k vyplnění v gay-friendly kavárně Café Erra v centru Prahy během listopadu 2009. Dotazníky byly rozdávány a navraceny osobně. Dále existovala možnost odevzdat vyplněný dotazník v kině Světozor, tuto možnost však valná většina respondentek nevyužila. Z rozdaných 212 dotazníků bylo vráceno 200 vyplněných, návratnost tedy činí 94,3 %. Zpracování dat probíhalo od prosince 2009 do března 2010. Data jsem zpracovala pomocí softwaru SPSS.

8.5 Charakteristika zkoumaného vzorku

Výzkumu se zúčastnilo 200 lesbických žen. Věkově se respondentky dělí do tří skupin: méně než 26 let (89 žen), 27–31 let (66 žen) a více než 32 let (42 žen). Věk neuvěděly tři ženy. Základní nebo středoškolské vzdělání má 112 žen, vysokoškolské vzdělání má 85 žen. Vzdělání neuvěděly tři ženy. V Praze žije 78 % žen, ve městě s počtem obyvatel vyšším než 100 000 žije zbylých 22 %.

8.6 Výsledky a interpretace

V následujících grafech jsou uvedeny výsledky průzkumu doplněné komentářem. Grafy vyjadřují procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí. Grafy jsou číslované postupně a svým názvem odpovídají názvům konkrétních otázek v dotazníku a pro přehlednost jsou rozděleny do pěti hlavních oblastí výzkumu, ve kterých je budu interpretovat.¹⁴⁰ Komentáře jsou uvedené vždy pod grafem.

Výzkum jsem vyhodnotila a interpretovala ve třech krocích – z hlediska jeho hlavních závěrů, doplňujících závěrů a z hlediska statisticky významných odchylek.

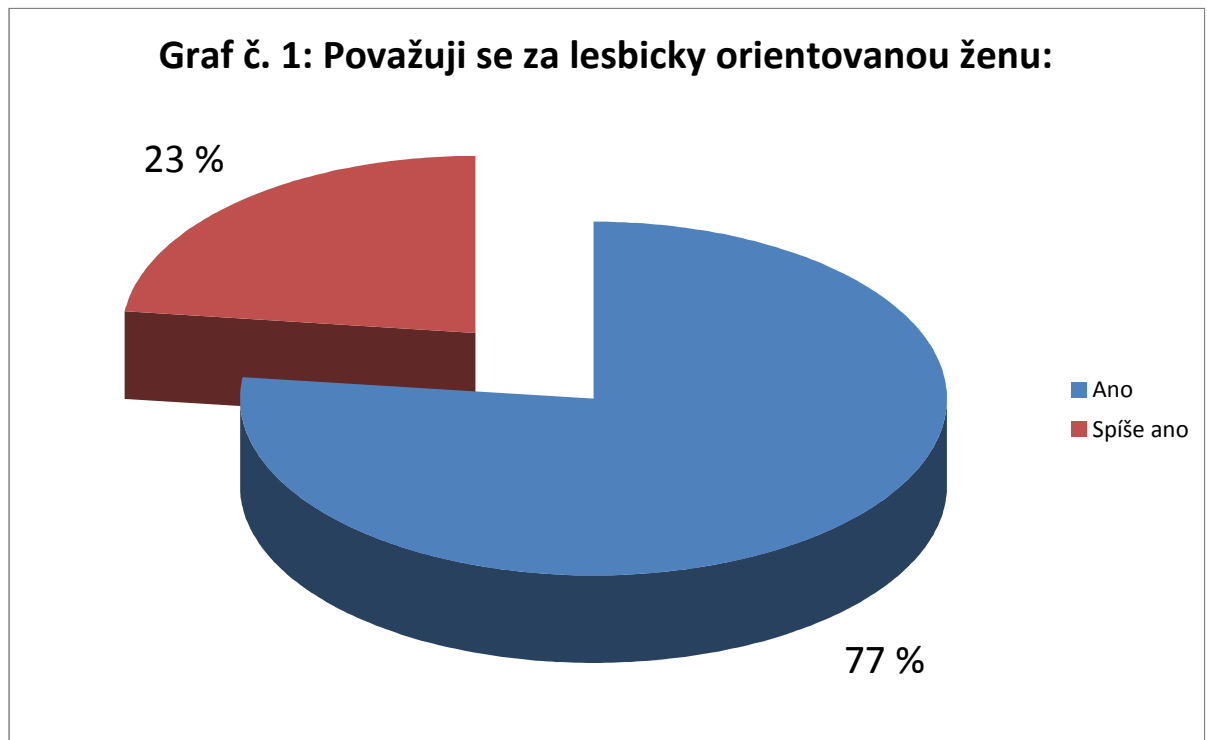
¹⁴⁰ V otázkách č. 11–14 mohly respondentky zatrhnout více odpovědí. Grafické znázornění těchto otázek (**Grafy č. 10, č. 11, č. 12 a č. 13**) proto neodpovídá reálným procentům, protože jsem musela reálná procenta převést váhovým poměrem na stovkový základ (jinak nelze vytvořit graf). U těchto otázek jsou proto i tabulky, ve kterých jsou jasně uvedeny reálné procentuální hodnoty. Graf zde slouží pouze pro představu, odpovídá pouze rozložením jednotlivých odpovědí, nikoli procentuálně.

A. Hlavní část výzkumu

Výsledky výzkumu jsem vyhodnotila nejprve v pěti zkoumaných oblastech:

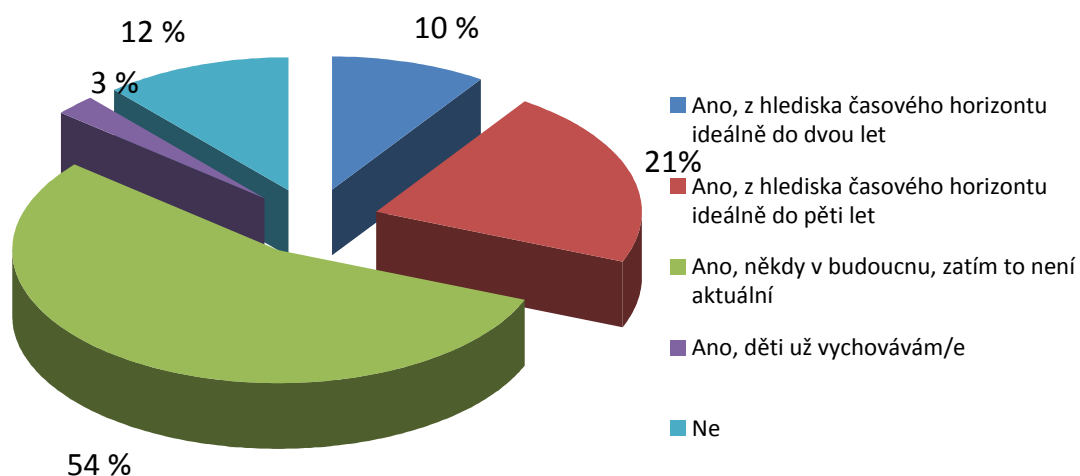
1. sexuální identifikace ženy a plánování rodičovství; 2. charakter vzájemného dialogu lesbické ženy s vlastními rodiči; 3. coming-out v užším smyslu; 4. míra integrace do gay komunity a homosexuální společnosti; 5. otevřenost k mužům, respektive schopnost zprostředkovat dítěti relevantní mužské vzory. Následně jsem je shrnula z hlediska dvou hlavních kritérií, která ovlivňují zdravý psychosociální vývoj dítěte v lesbické rodině, a to úrovně coming-outu ženy a potenciální matky a míry její sociální opory v rodině i okolí.

1. Do jaké míry se lesbické ženy identifikují se svou orientací a uvažují o mateřství?

Za lesbicky orientovanou ženu se v průzkumu označily víc než tři čtvrtiny dotázaných (77 %), zbylá čtvrtina (23 %) se označila za „spíš“ lesbicky orientovanou. Z toho vyplývá, že ve výzkumu jsou zahrnuty ženy, které se ve většině případů k menšinové sexuální orientaci hlásí.

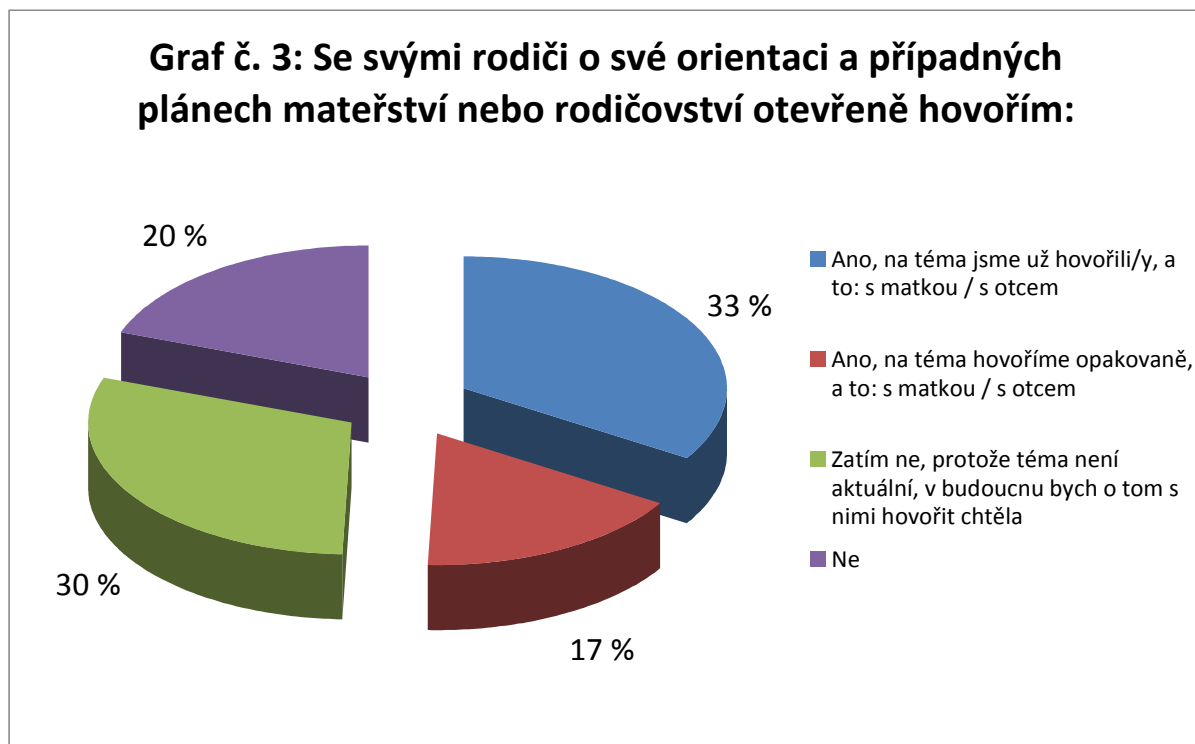
Graf č. 2: Se svou (nynější nebo budoucí) partnerkou bych chtěla vychovávat dítě/děti

Početnou skupinu tvoří ženy, které uvažují o dítěti. Podle výzkumu připouští, nebo dokonce plánuje mít a s partnerkou vychovávat děti 85 % respondentek (54 % dotázaných žen děti plánuje, ale ještě nemají jasný časový horizont, 21 % plánuje příchod dítěte do pěti let, 10 % do dvou let), další 3 % žen už děti vychovávají. Pouze 12 % žen rodičovství neplánuje vůbec.

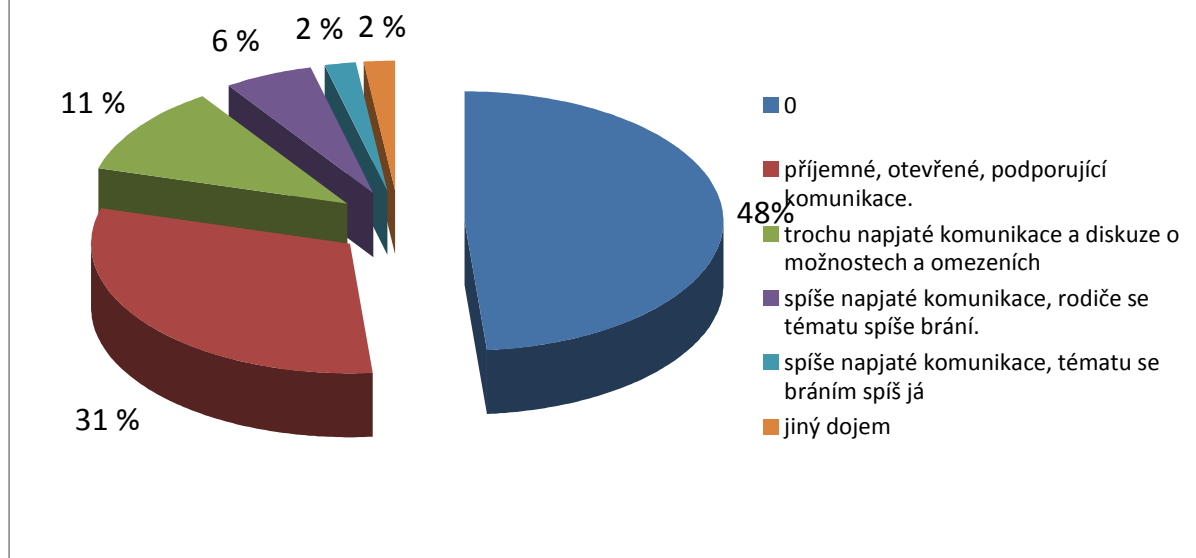
Pouze desetina (12 %) žen děti vychovávat nechce a třetina žen je chce vychovávat do pěti let. Z toho vyplývá, že otázka lesbického rodičovství není pouhým teoretickým tématem, ale reálnou záležitostí, která by ve veřejné diskuzi neměla být opomíjena.

2. Jak probíhá diskuze o případném nebo aktuálním mateřství žen s jejich vlastními rodiči? Je spíš otevřená a nekonfliktní, nebo naopak?

O své orientaci a případném rodičovství jsou se svými rodiči připraveny mluvit čtyři pětiny dotázaných. Rovná polovina už tak činí, z toho 17 % opakovaně. V obou případech ženy hovoří častěji s matkou než s otcem. Necelá třetina (30 %) o tomto tématu s rodiči ještě nemluvila, plánuje tak ale učinit, jakmile to bude aktuální. Jen výrazně menší počet dotázaných, podílem pětina, s rodiči o svém mateřství nemluví a ani to neplánuje. Z uvedeného vyplývá, že drtivá většina lesbických žen je diskuzi s rodiči nejen nakloněná, ale zřejmě jí i přikládá velkou váhu.

Graf č. 4: Z aktuálních rozhovorů s rodiči na téma mateřství v lesbickém svazku mám dojem

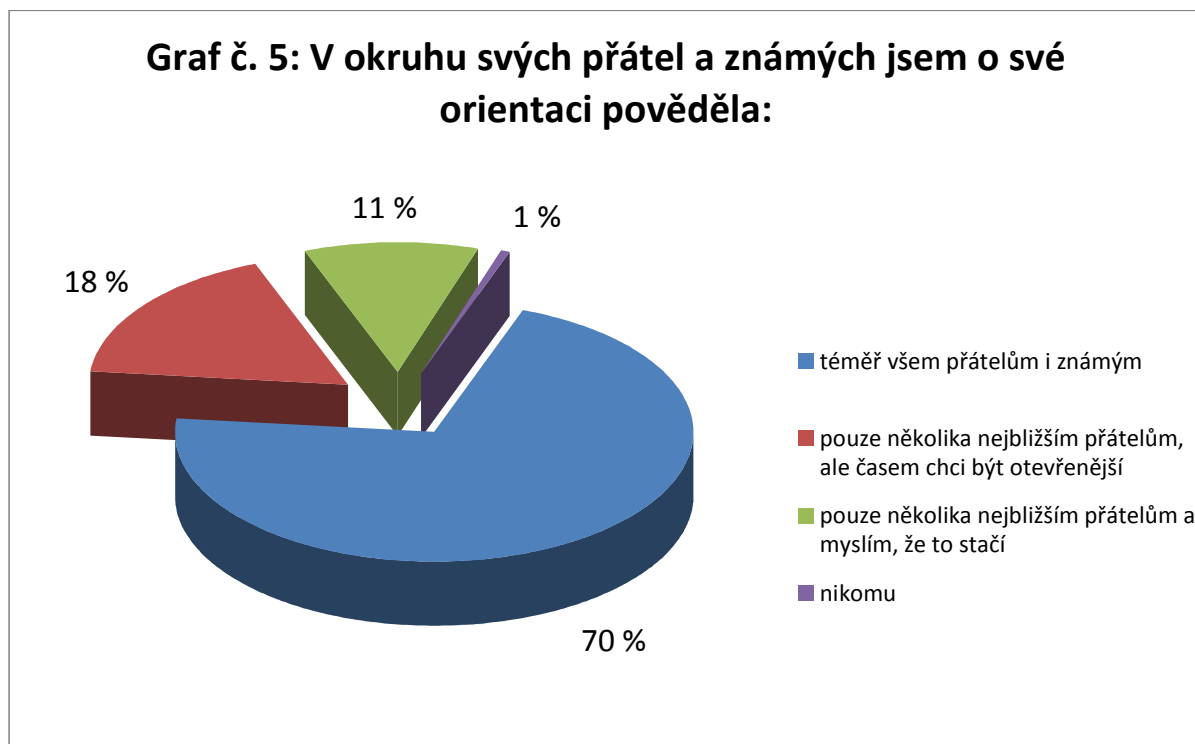

Velmi rozdílná je ovšem úroveň komunikace těch, které již s rodiči na toto téma hovořily. O rozkolísanosti zkušeností respondentek zřejmě vypovídá také fakt, že na tuto otázku odpověděla jen přibližně polovina (52 %) dotázaných. Nejvíce žen (31 %), které na tuto otázku odpověděly, má dojem, že jejich konverzace s rodiči na téma mateřství je příjemná, otevřená a podporující. Pro necelou pětinu je konverzace spíš napjatá, a to z důvodu diskuze o možnostech a omezeních lesbického mateřství (11 %) anebo proto, že se tomuto rozhovoru rodiče spíše brání (6 %).

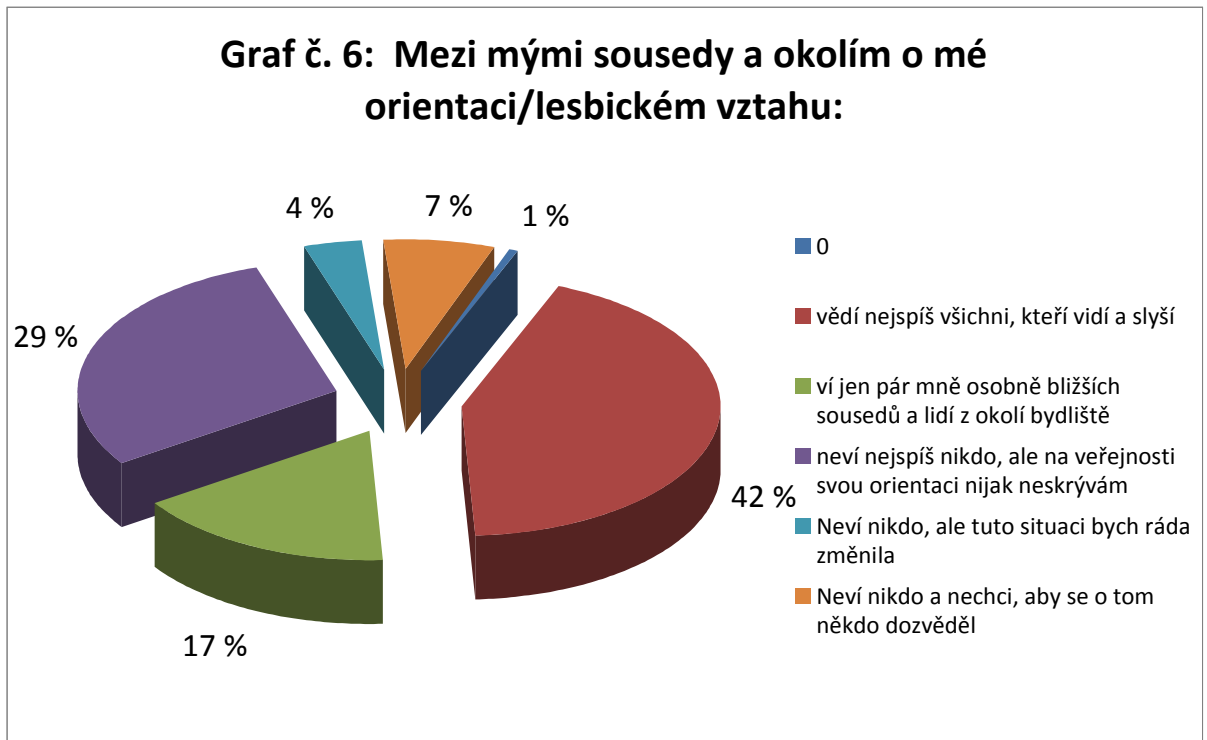
Z této části výzkumu vyplývá, že zájem na komunikaci s rodiči na téma orientace a rodičovství má naprostá většina dotázaných žen, skutečná podoba těchto konverzací však ne vždy odpovídá jejich ideálním představám. V současné době je konverzace bezproblémová jen pro necelou třetinu dotázaných. Tyto ženy mají podle průzkumu i otevřenější postoj ke svému okolí.¹⁴¹

¹⁴¹ Viz C. STATISTICKY VÝZNAMNÉ ODCHYLKY, s. 65.

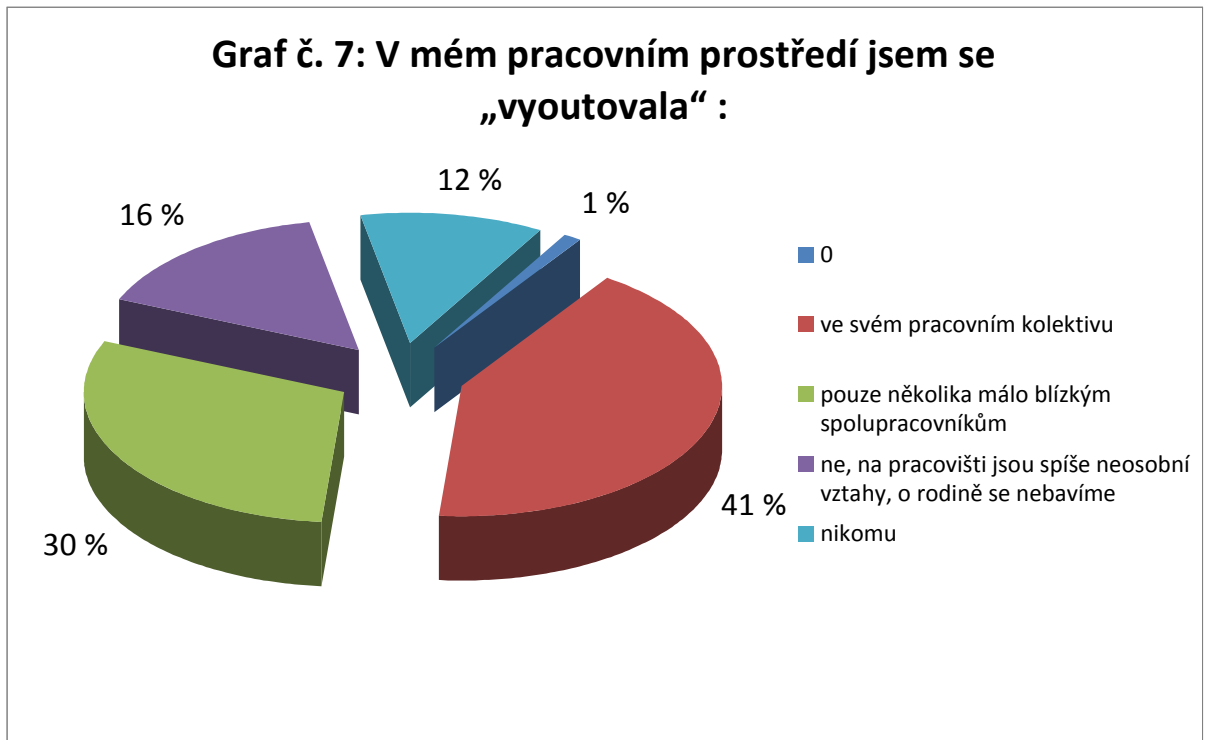
3. Mají lesbické ženy dostatečnou sebedůvěru k tomu, aby pohovořily o své odlišnosti se svým okolím?

V okruhu svých přátel a známých o své sexuální orientaci řekla bez rozdílu všem drtivá většina (70 %). Necelá třetina (29 %) o své orientaci pověděla pouze svým nejbližším přátelům, přičemž časem by 18 % z nich chtělo být v této věci otevřenější, 11 % větší otevřenost neplánuje.

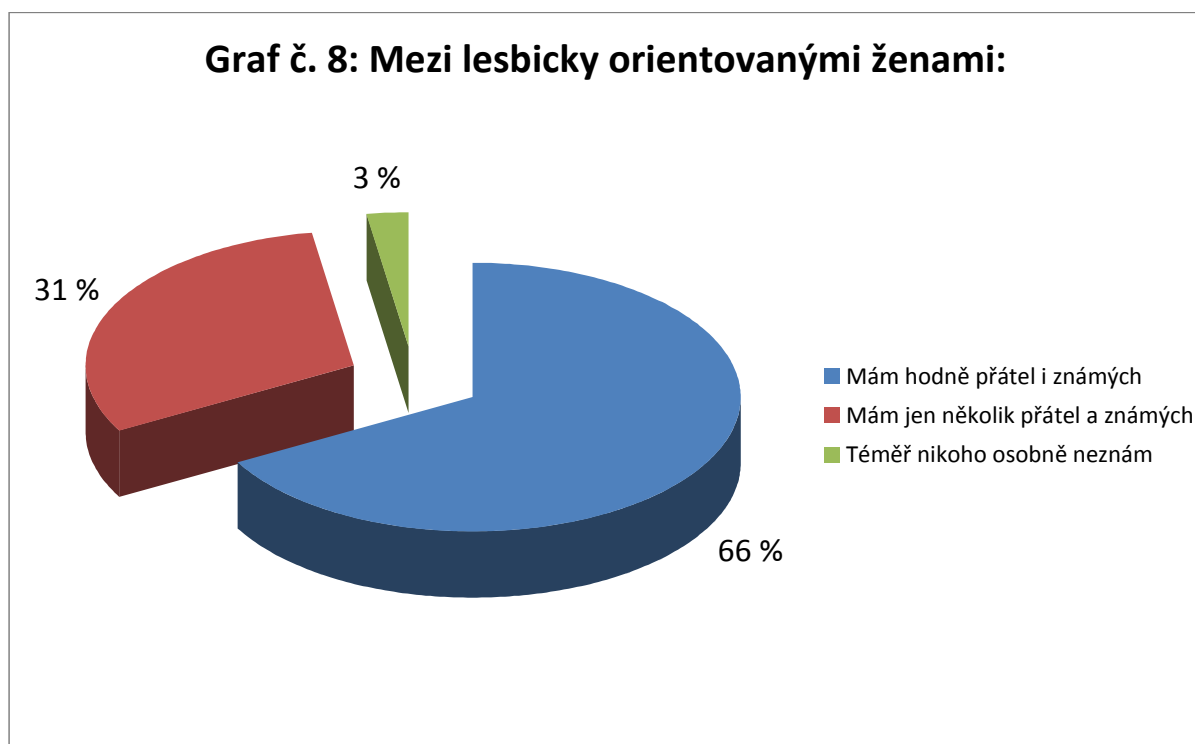
Pokud jde o sousedské vztahy, nejvíce dotázaných (44 %) odpovědělo, že o jejich orientaci sousedé zřejmě vědí. Ovšem necelá pětina (17 %) říká, že o její orientaci ví jen několik blízkých sousedů a lidí z okolí. Celá třetina respondentek pak říká, že o jejich orientaci neví v sousedství nejspíše nikdo, ačkoli se s ní na veřejnosti nijak neskrývají. Pouze 1 % dotazovaných o své orientaci nikdy nikomu neřeklo.

Poněkud zdrženlivější postoj zaujímají lesbické ženy v pracovním prostředí. Ve svém pracovním kolektivu se „vyoutovaly“ dvě pětiny dotázaných (41 %). Necelá třetina (30 %) se se svou orientací svěřila jen několika nejbližším spolupracovníkům. Bezmála třetina o své orientaci v práci ale nemluví vůbec. Z toho však 16 % respondentek uvedlo, že na pracovišti nepanují takové osobní vztahy, aby bylo vhodné mluvit o partnerství nebo rodině.

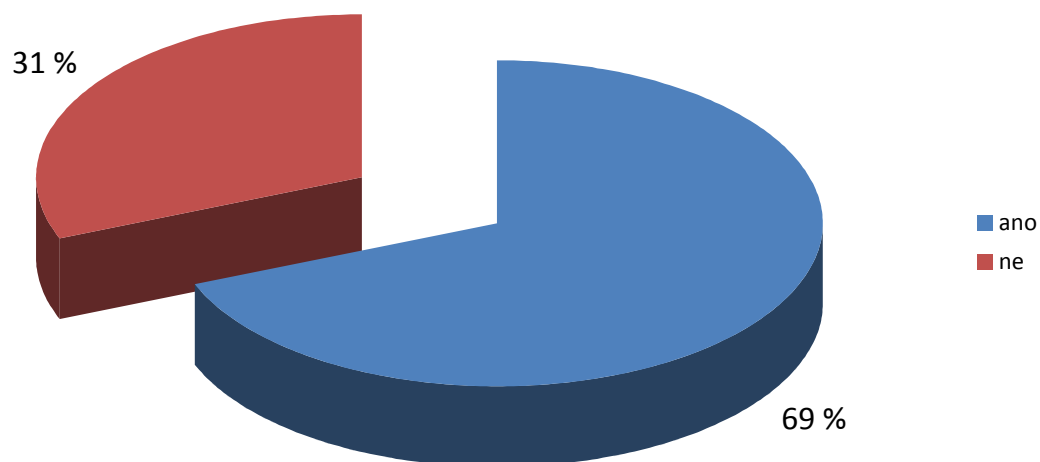
Z této části výzkumu vyplývá, že největší míru otevřenosti vůči svému okolí mají lesbicky orientované ženy ke svým přátelům a známým, uzavřenější jsou naopak v práci, kde o své orientaci otevřeně mluví jen dvě pětiny z nich a naopak téměř dvě třetiny v práci svou orientaci neprozradily buď vůbec, nebo jen nejbližším kolegům. U sousedských vztahů je otázkou, do jaké míry je nesdílení informace o sexuální orientaci záměrné a do jaké míry dáno anonymitou kultury bydlení ve velkých městech, kde výzkum probíhal.

4. Do jaké míry jsou lesbické ženy integrované do gay komunity a mohou vytvořit předpoklady pro to, aby jejich potomek nebyl ve své situaci jako dítě zcela osamocen, respektive aby měl možnost mít kamarády, kteří jsou v podobné situaci jako on?

Většina dotázaných má v gay komunitě hodně (66 %) nebo alespoň několik (31 %) přátel a známých.

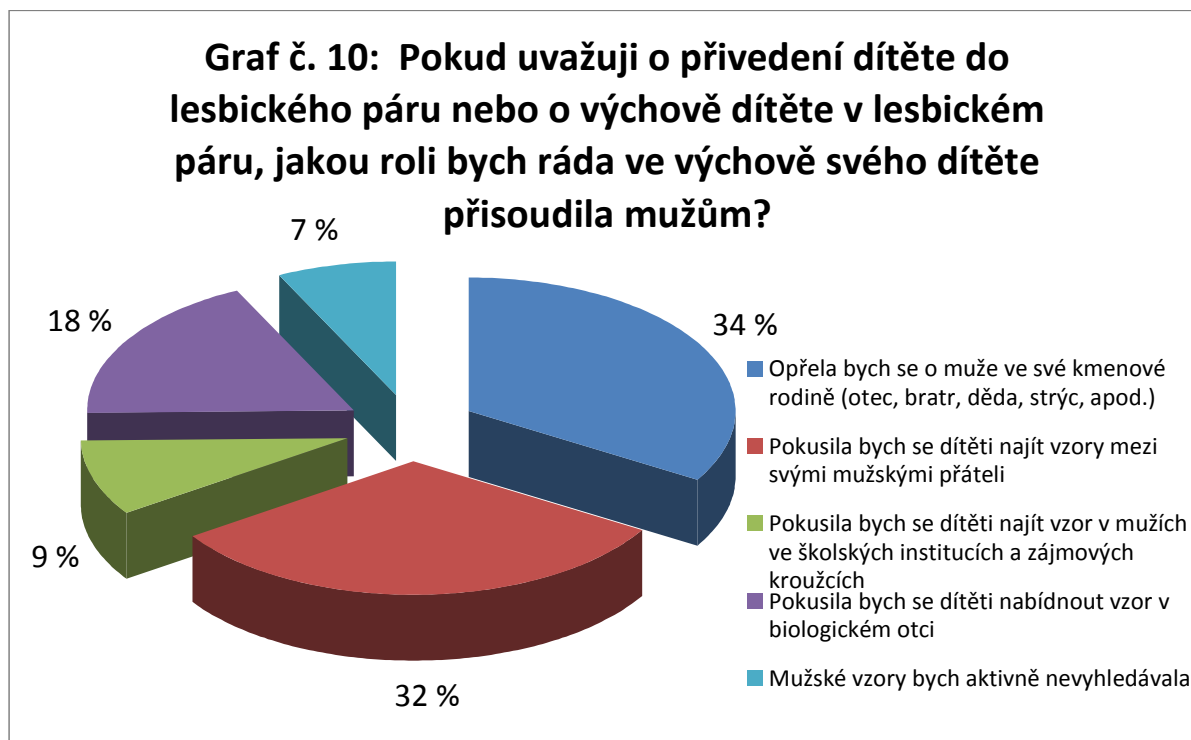
Graf č. 9: Znáte osobně nějakou lesbicky orientovanou ženu, která již děti vychovává?

Většina dotázaných (69 %) také zná nějakou lesbicky orientovanou ženu, která už vlastní dítě nebo děti vychovává.

Integrace lesbických žen do „své“ komunity je podle výsledků velmi pokročilá a zdá se, že bude nejnáze splněným předpokladem sociální opory rodičovství.

5. Jsou lesby ochotné poskytnout svému dítěti dostatek relevantních mužských vzorů a do jaké míry jsou integrované do heterosexuální společnosti?

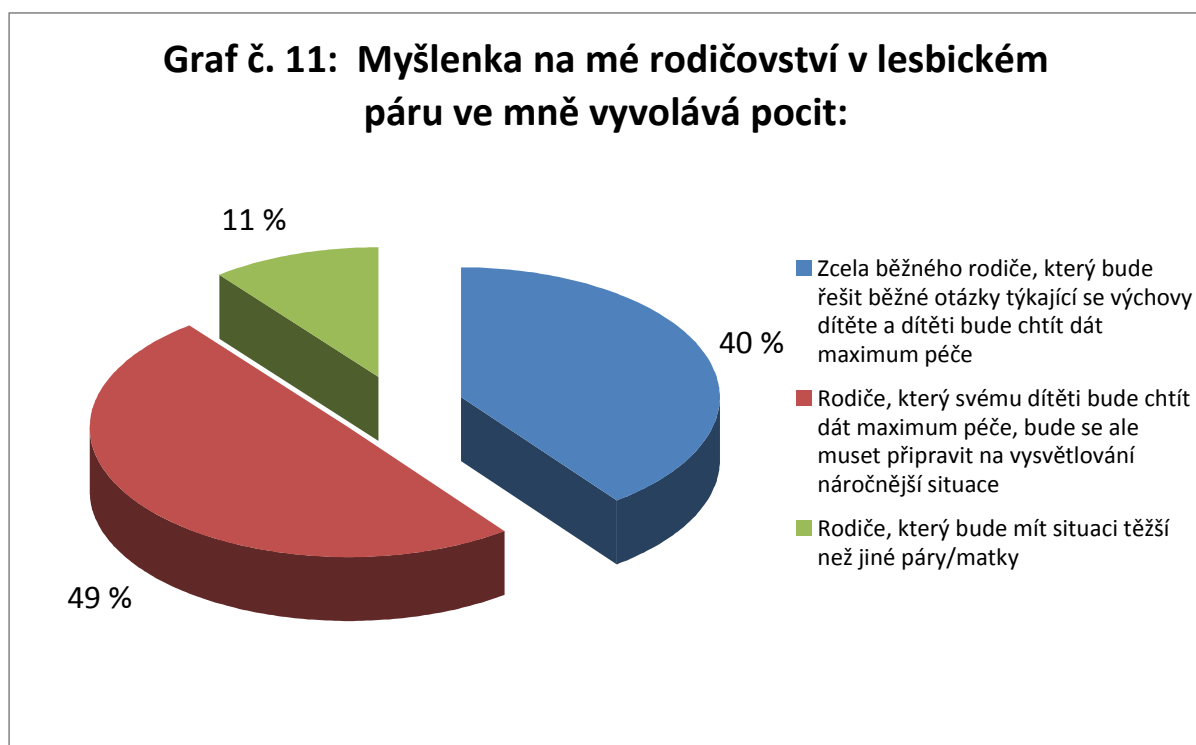
		převedené hodnoty dle váhy (100%)	reálné hodnoty
Tab. č.10: Jakou roli bych ve výchově přisoudila mužům?	Opřela bych se o muže ve své kmenové rodině (otec, bratr, děda, strýc, apod.)	33,660	52,821
	Pokusila bych se dítěti najít vzory mezi svými mužskými přáteli	32,026	50,256
	Pokusila bych se dítěti najít vzor v mužích ve školských institucích a zájmových kroužcích	9,150	14,359
	Pokusila bych se dítěti nabídnout vzor v biologickém otci	17,974	28,205
	Mužské vzory bych aktivně nevyhledávala	7,190	11,282
	Total	100	195

Téměř všechny oslovené lesbické ženy (89 %) svým (budoucím) dětem chtějí poskytnout mužskou přítomnost, pouze 11 % žen odpovědělo, že by mužské vzory aktivně nevyhledávaly. Z odpovědí na otázky, kde mohly respondentky zaškrtnout více odpovědí, vyplynulo, na jaké muže by se nejčastěji obracely. Nejvíce dotázaných žen se chce opřít o muže ve své rodině (53 %), mezi svými přáteli by oporu hledalo 50 %, v biologickém otci by se pokusilo poskytnout dítěti mužský vzor 28 % žen, v zájmových kroužcích a školských institucích by mužské vzory pro dítě hledalo 15 % respondentek.

Také téma mužské přítomnosti a doplnění mužských vzorů je pro lesbicky orientované ženy velmi uchopitelné a zdá se, že jej vnímají jako jednu z nejmenších překážek ve svém rodičovství. Téměř 90 % žen má v plánu poskytnout dítěti mužský vzor, což poukazuje na fakt, že si uvědomují důležitost zprostředkování mužského vzoru pro zdravý psychosociální vývoj svých dětí, a nebudou tedy své dítě držet v izolaci od většinové společnosti. Velký zájem na integraci s muži ve své vlastní rodině ukazuje i na to, že ženy přikládají vztahům se svou původní rodinou velký význam.

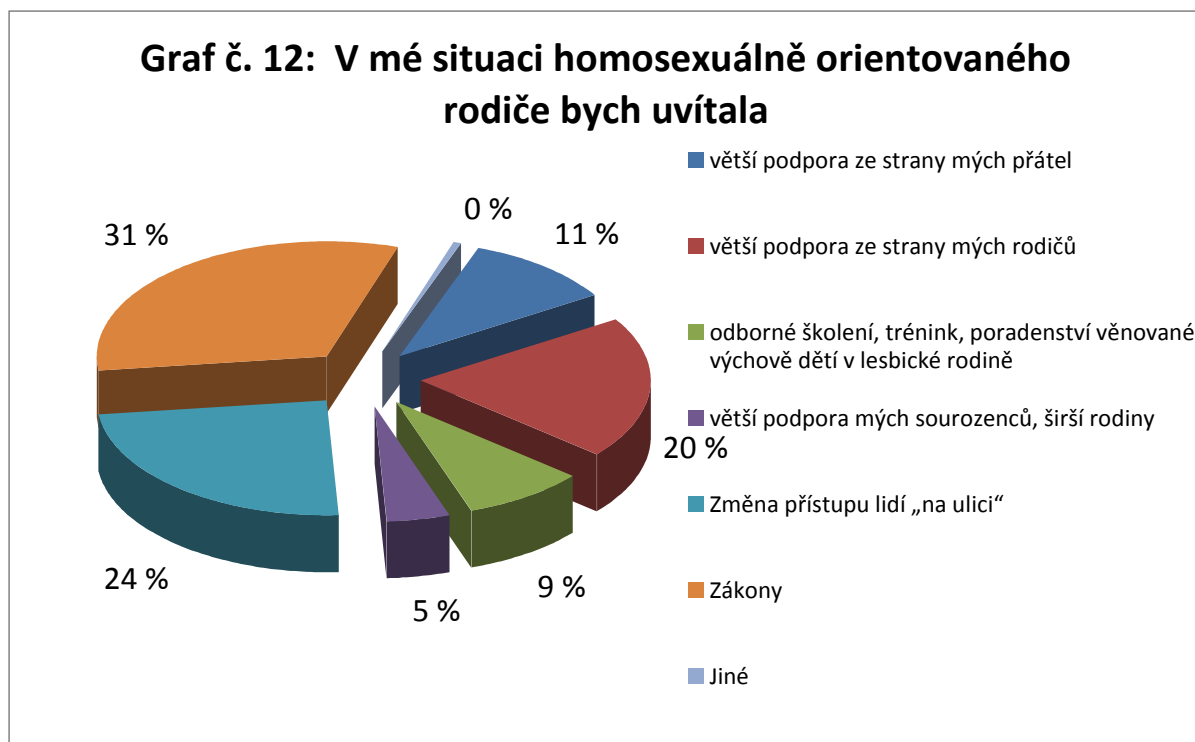
B. Doplnující závěry průzkumu

V rámci výzkumu jsem dále chtěla zjistit, jak se lesbické ženy samy vnímají z hlediska rodičovství, jakou pomoc by uvítaly ke zlepšení situace a co jsou samy ochotny pro zlepšení situace udělat.

		převedené hodnoty dle váhy (100%)	reálné hodnoty
Tab. č. 11: Myšlenka na mé rodičovství v lesbickém páru ve mně vyvolává pocit:	Zcela běžného rodiče, který bude řešit běžné otázky týkající se výchovy dítěte a dítěti bude chtít dát maximum péče	39,713	41,919
	Rodiče, který svému dítěti bude chtít dát maximum péče, bude se ale muset připravit na vysvětlování náročnější situace	49,761	52,525
	Rodiče, který bude mít situaci těžší než jiné páry/matky	10,526	11,111
	Total	100	198

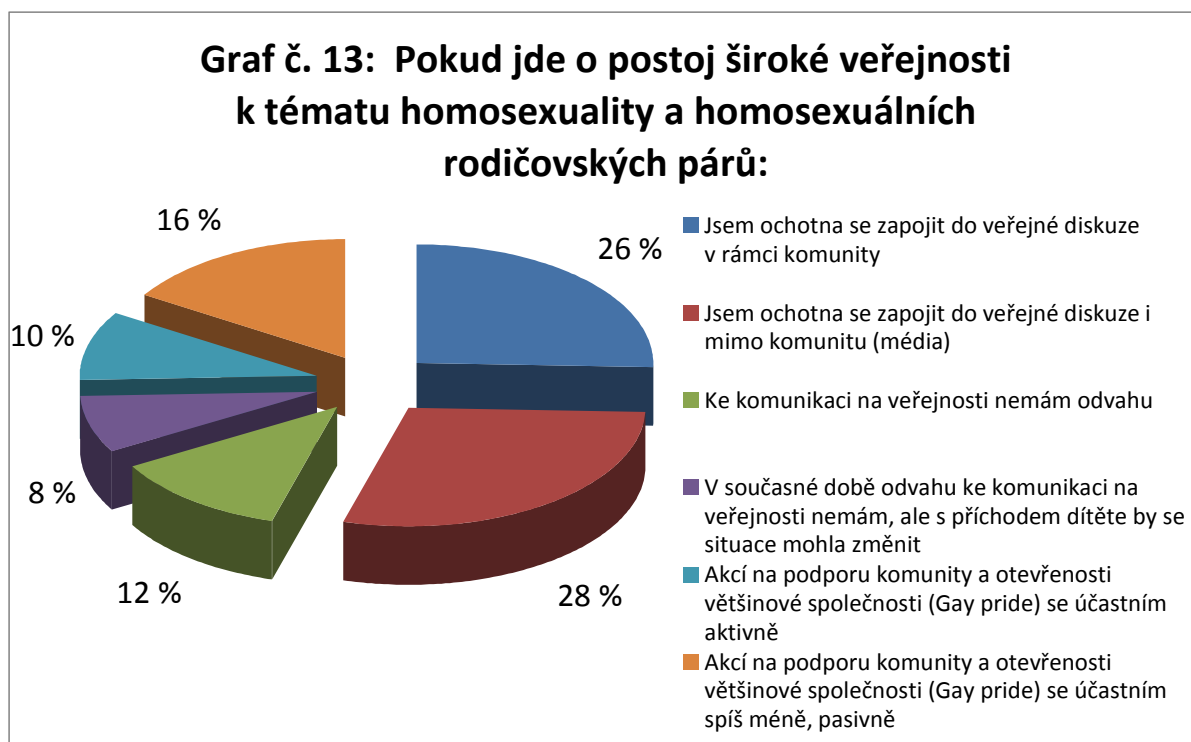
Více než polovina dotázaných (52 %) od sebe očekává, že se stane rodičem, který svému dítěti bude chtít dát maximum péče, bude se ale zároveň muset připravit na vysvětlování náročné situace. Desetina (11 %) se domnívá, že bude mít situaci těžší než heterosexuální páry. Dvě pětiny (42 %) samy sebe řadí mezi zcela běžné rodiče, který bude chtít řešit běžné otázky týkající se výchovy dítěte a zároveň se bude snažit poskytnout mu maximální péči.

	převedené hodnoty dle váhy (100%)	reálné hodnoty
Tab. č. 12: V mé situaci homosexuálně orientovaného		
větší podpora ze strany mých přátel	10,628	22,798
větší podpora ze strany mých rodičů	19,807	42,487
odborné školení, trénink, poradenství věnované výchově dětí v lesbické rodině	8,696	18,653
větší podpora mých sourozenců, širší rodiny	4,590	9,845
Změna přístupu lidí „na ulici“	23,671	50,777
Zákony	32,126	68,912
Jiné	0,483	1,036
Total	100	193

Za největší překážku, jež by mohla být odstraněna z cesty harmonickému rodičovství, považují lesbické ženy zákony. Vytvoření funkční legislativy v otázce stejnopohlavního rodičovství by uvítalo 69 % respondentek. Jako další největší překážku ženy hodnotí postoj k homosexualitě ze strany široké veřejnosti. Přístup lidí na ulici k homosexuálním párům vidí jako překážku 51 % procent dotázaných. Třetí, nejvíc zmiňovanou překážkou je ovšem podpora ze strany rodičů. Jejich větší podporu by uvítaly víc než dvě pětiny (42 %)

dotázaných. Na dalších místech se umístila větší podpora přátel, vzdělávání a podpora širší rodiny.

		převedené hodnoty dle váhy (100%)	reálné hodnoty
Tab. č. 13: Pokud jde o postoj široké veřejnosti	Jsem ochotna se zapojit do veřejné diskuze v rámci komunity	25,572	33,668
	Jsem ochotna se zapojit do veřejné diskuze i mimo komunitu (médiu)	29,008	38,191
	Ke komunikaci na veřejnosti nemám odvahu	12,213	16,08
	V současné době odvahu ke komunikaci na veřejnosti nemám, ale s příchodem dítěte by se situace mohla změnit	7,633	10,05
	Akcí na podporu komunity a otevřenosti většinové společnosti (Gay pride) se účastním aktivně	9,542	12,563
	Akcí na podporu komunity a otevřenosti většinové společnosti (Gay pride) se účastním spíš méně, pasivně	16,031	21,106
	Total	100	199

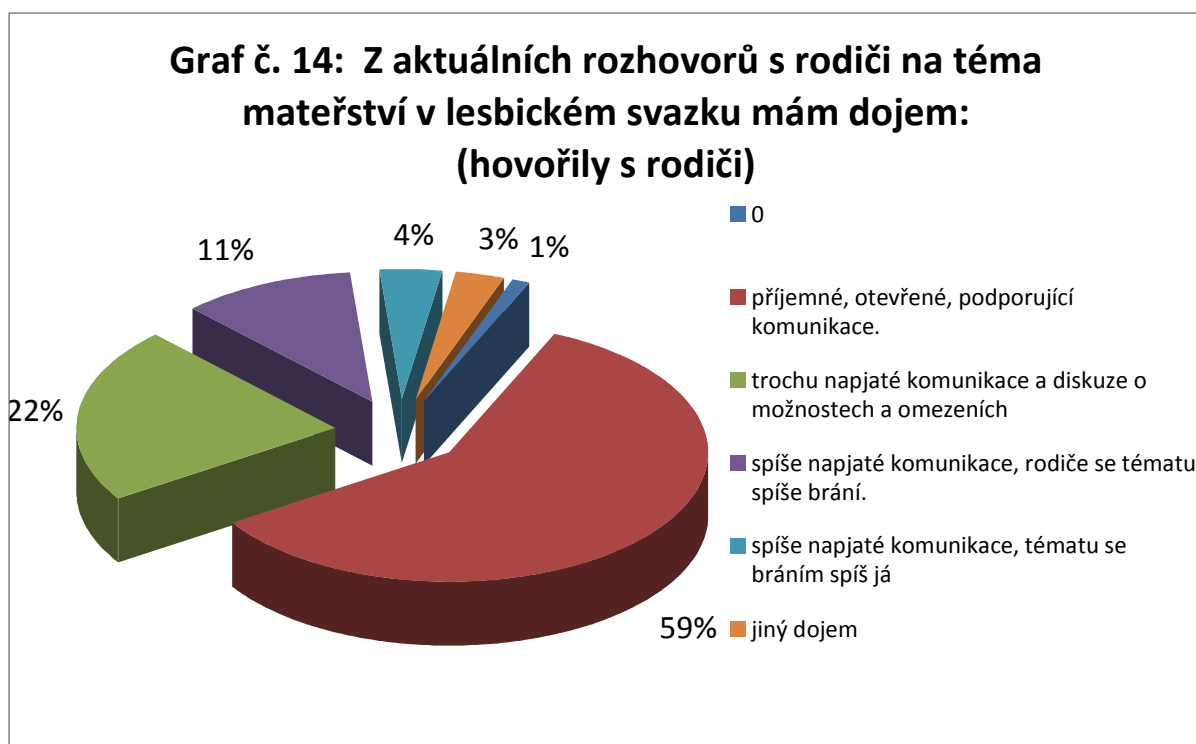
Zajímavým zjištěním doplňujících otázek také bylo, že lesbické ženy zatím nejsou příliš ochotné se za své názory a požadavky veřejně zasazovat, když do veřejné diskuze mimo komunitu jsou ochotné se zapojit pouze necelé dvě pětiny žen. Může to být

C. Statisticky významné odchytky

V rámci svého výzkumu jsem zjišťovala statisticky významné odchytky dle vytvořených skupin: věk, vzdělání, zda hovořily či nehovořily s rodiči o své orientaci a případných plánech na mateřství.

V případě některých skupin se statisticky významné odchylky neukázaly (věk, vzdělání).

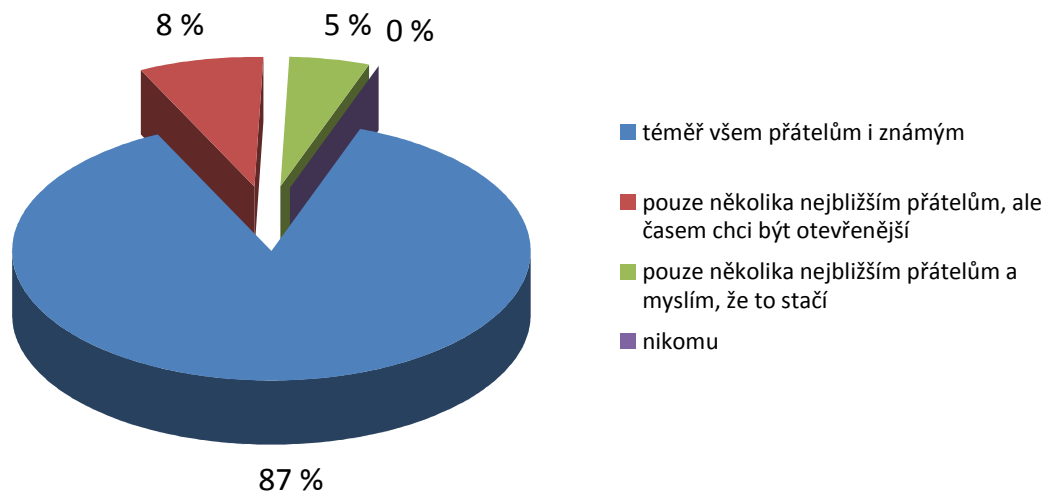
Naopak velmi zajímavé statistické odchylky se u některých otázek ukázaly v komparaci dle kritéria, zda hovořily či nehovořily na téma své orientace a případných plánů na mateřství s rodiči:

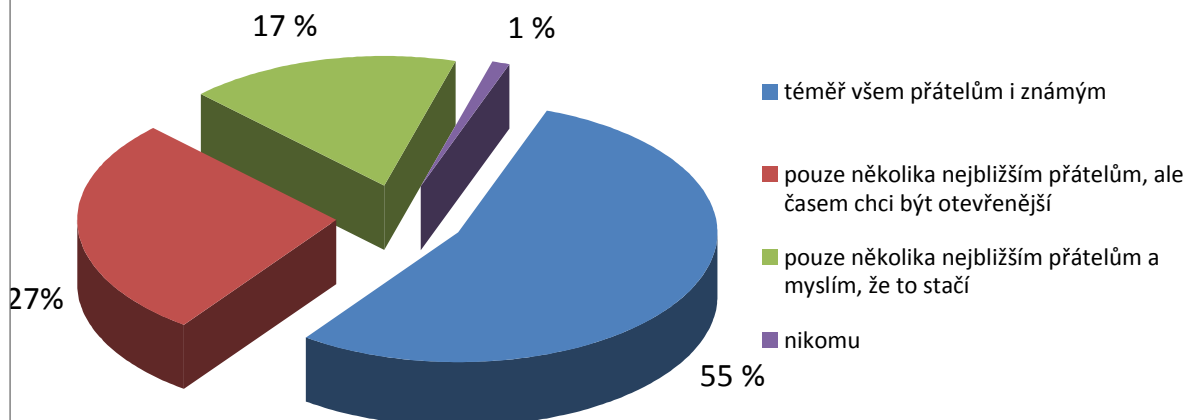
Z těch žen, které s rodiči na téma mateřství hovořily, má téměř 60 % pocit příjemné, podporující komunikace, což významně posiluje jejich sociální oporu. Pětina žen pak měla pocit napjaté komunikace z důvodu diskuze o možnostech a omezeních lesbického rodičovství. Pouhá desetina žen, které s rodiči na toto téma hovořily, má pocit, že se rodiče tématu spíše brání. Mohlo by to znamenat, že pokud ženy překonají svoje obavy a rodičům se svěří, mohou očekávat podporu v téměř dvou třetinách případů.

Fakt, zda ženy o své orientaci a případných plánech na mateřství hovořily či nehovořily s rodiči, se odráží také v následujících otázkách:

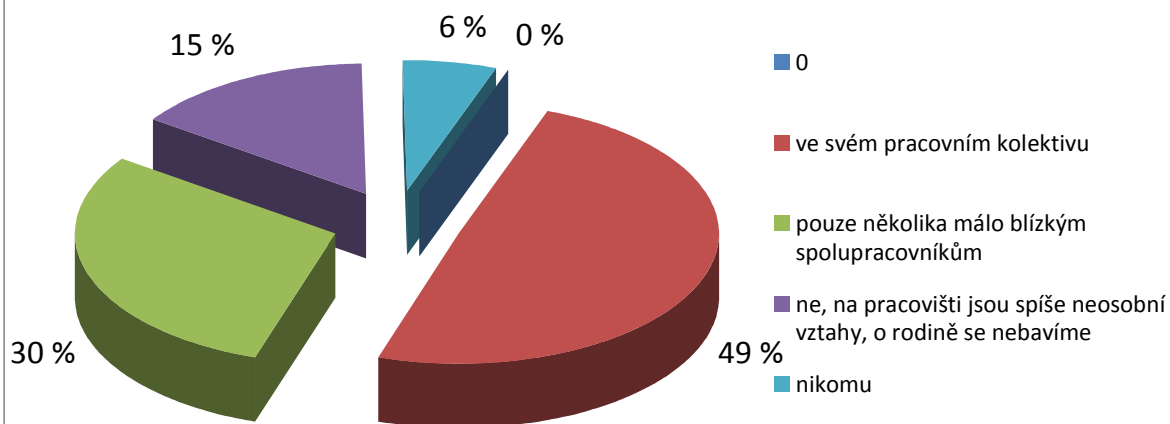
Graf č. 15: V okruhu svých přátel a známých jsem o své orientaci pověděla: (hovořily s rodiči)

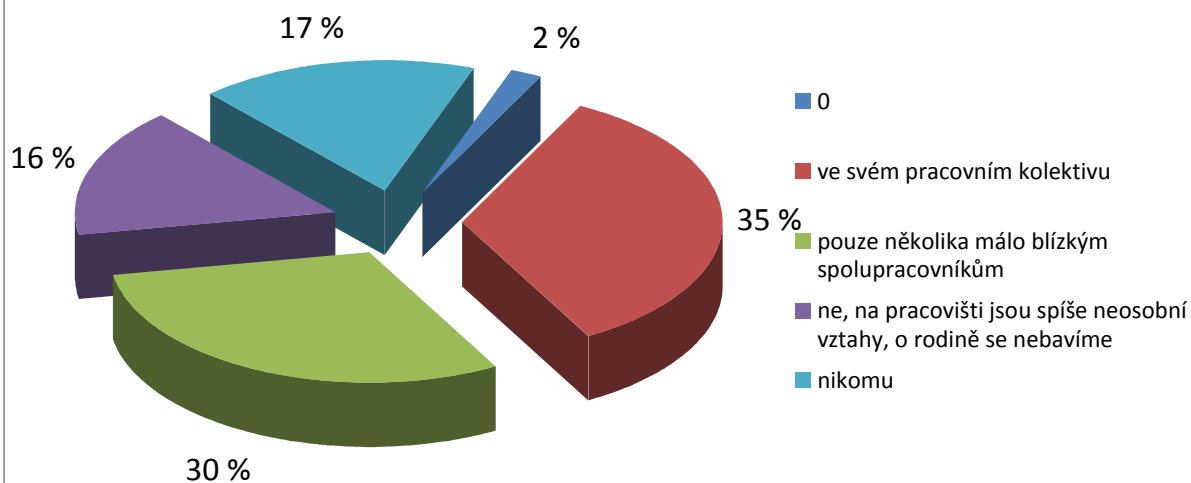
Graf č. 16: V okruhu svých přátel a známých jsem o své orientaci pověděla: (nehovořily s rodiči)

Graf č. 17: V mém pracovním prostředí jsem se „vyoutovala“ : (hovořily s rodiči)

Graf č. 18: V mém pracovním prostředí jsem se „vyoutovala“ : (nehovořily s rodiči)

Předchozí čtyři grafy srozumitelně demonstrují následující rozdíly:

Ženy, které na téma již hovořily s rodiči, byly zároveň otevřené jak před přáteli (87 %), tak v pracovním kolektivu (49 %). Naopak ženy, které s rodiči nehovořily, jsou

mnohem uzavřenější i před přáteli – všem přátelům i známým se svěřilo pouze 55 % – i v pracovním kolektivu, kde se jich svěřilo pouze 35 %.

Z těchto skutečností opět vyplývá, jak moc je pro dotazované ženy důležitá komunikace a podpora ze strany jejich rodičů. Rozhovory s rodiči o jejich orientaci zřejmě významně zvyšují dostatečnou sebedůvěru a odvahu svěřit se i ostatním lidem v bezprostředním okolí.¹⁴²

8.7 Shrnutí výzkumu

Závěrem hlavní části výzkumu je, že většina žen se nachází v pokročilé fázi coming-outu, největší důvěru mají lesbické ženy ke svým přátelům, menší ke svým nadřízeným a kolegům a převážně aktivně nesdílné zůstávají ke svým sousedům. Svou orientaci zcela tají jen mizivé procento respondentek, většina si ale vybírá, ke komu bude otevřenější. Pokud jde o sociální oporu, ta je zjevně bezproblémová ve vlastní komunitě, i pokud jde o integraci lesbických žen do heterosexuální společnosti a vyhledání mužských vzorů pro děti. Horší je ale z hlediska kvality vztahu s vlastními rodiči. Polovina respondentek s nimi o své orientaci a rodičovství sice otevřeně mluví, ale jen pro třetinu je tato komunikace příjemná a podporující. Jak je patrné z dalších otázek, otevřenost v rodině napomáhá i otevřenosti ve vztazích s dalšími lidmi v okolí ženy.

Nadstavbové otázky do značné míry potvrdily závěry z hlavní části výzkumu. Vedle zákonů vnímají lesbické ženy jako největší nedostatek pochopení široké veřejnosti a oporu ze strany své vlastní rodiny. Nejvíce rozvinutým předpokladem pro zdravý psychosociální vývoj dítěte tak prozatím jsou síla identifikace a sebepojetí lesbických žen, a to jak z hlediska přiznání si své orientace, tak z hlediska odhodlání stát se matkou, navzdory nedostatečné podpoře ze stran legislativy, okolí a rodičů. Změnu postoje široké veřejnosti i zákonů nejsou však lesbické ženy zatím příliš ochotné samy iniciovat.

Významné statistické odchylky poukazují na to, že dialog s rodiči o své orientaci je pro ženy více než podstatný a významně zvyšuje jejich sebedůvěru.

Po rekapitulaci a zhodnocení výsledků výzkumu zbývá jeho závěry porovnat se stanovenými hypotézami:

¹⁴² Podobná situace vládne i ve vztahu se sousedy. Ženy, které s rodiči o své orientaci nehovořily, odpověděly, že o jejich orientaci neví mezi sousedy nikdo v 16 % případů. Oproti tomu ženy, které s rodiči o své orientaci hovořily, odpovídaly na tuto otázku kladně pouze v 5 % případů.

Hypotéza č. 1

Alespoň 50 % žen již se svými rodiči o svém případném mateřství hovořilo, a více než 25 % žen odpoví, že s rodiči na toto téma hovořily opakovaně. Tato hypotéza se potvrdila pouze zčásti. Se svými rodiči o svém případném mateřství hovořilo přesně 50 % respondentek, opakovaně s nimi na toto téma hovořilo pouze 17 % žen.

Hypotéza č. 2

Více než 70 % žen odpoví, že by se svou nynější nebo budoucí partnerkou chtěly vychovávat dítě. Tato hypotéza se potvrdila. Na tuto otázku odpovědělo celých 85 % respondentek kladně a 3 % žen již děti vychovávají.

Hypotéza č. 3

Žen, které nechtějí aktivně vyhledávat mužské vzory pro dítě, bude méně než 15 %. Potvrdila se i tato hypotéza. Mužské vzory by aktivně nevyhledávalo pouze 11 % respondentek.

Hypotéza č. 4

Více než 70 % žen uvede jako hlavní překážku a zároveň prostor pro zlepšení své situace zákony. Tato hypotéza se nepotvrdila, hranici všaktvoří pouhé 1 %. Lepší právní úpravu ve vztahu gayů a leseb k dětem by uvítalo 69 % respondentek.

V ZÁVĚR

Z mého výzkumu vyplynulo, že většina lesbických žen děti plánuje, třetina pak v dohledném časovém horizontu. Osobní názory a zkušenosti jednotlivců jsou cenným přínosem do probíhající diskuze, na druhé straně je třeba realisticky přijmout skutečnost, že v lesbických rodinách v ČR již stovky dětí vyrůstají. Je potřeba si uvědomit, že lesbické rodičovství není pouhým teoretickým tématem. V praxi může dojít k situaci, kdy biologická matka dítěte onemocní či zemře. Partnerka matky, tedy člověk, který byl s dítětem od narození v každodenním kontaktu a zastával tak roli jeho vychovatele a rodiče, však prozatím nemá žádný nárok na další výchovu „svého“ dítěte. Právní cesta prozatím zůstává uzavřena. Může tak dojít k situaci, že se dítě dostane méně citově uspokojivého prostředí, často do ústavní péče, ačkoli partnerku matky vnímá jako osobu z nejbližších.

Na základě poznatků odborné literatury a provedených výzkumů jsem vyvodila závěr, že vyrůstání dítěte v lesbické rodině nemůže samo o sobě negativně narušit jeho psychosociální vývoj. Lesbická rodina je rodinou alternativní, netradiční, ale není horší či lepší než rodina heterosexuální. Pro zdravý psychosociální vývoj dítěte je podstatná především osobnost rodičů a kvalita prostředí, v němž potomek vyrůstá. Osobnost matky pak ovlivňuje několik zásadních faktorů: její vlastní sebepojetí, coming-out proces, její sociální opora a v neposlední řadě její vztahy s původní rodinou.

Výzkumná část mé práce potvrdila, že coming-out, a tedy i sebepojetí lesbických žen je v ČR na nejpokročilejší úrovni, stejně tak i jejich integrace do heterosexuální společnosti. Obavy, že by ženy svému dítěti neposkytovaly dostatek mužských vzorů, se nepotvrdily. Naopak z výzkumu vyplynulo, že si lesbické ženy a budoucí matky velice dobře uvědomují důležitost mužských vzorů a jsou připraveny poskytnout takový vzor svým dětem v naprosté většině. Výzkum potvrdil teoretický předpoklad, že sociální opora žen závisí do značné míry na jejich vztazích s původní rodinou, tedy s vlastními rodiči. Vztahy s rodiči jsou tedy klíčové. Naprostá většina žen by se svými rodiči ráda o své orientaci hovořila, přesto tak ve skutečnosti činí asi polovina. Ne ve všech případech je ale tato konverzace dostatečně otevřená. Ukazuje se také, že lesbické ženy jsou poněkud opatrné, pokud jde o svěřování se se svou orientací v zaměstnání a mezi sousedy. Z výzkumu vyplynulo, že by si lesby přály větší otevřenost a toleranci ze strany široké veřejnosti, změnu zákonů a otevřenější dialog se svou původní rodinou, což poukazuje na společenskou homofobii. Ta se nepřímo projevila jako největší problém.

Z celé práce vyplynulo, že příznivějším podmínkám pro výchovu dětí by pomohla osvěta široké veřejnosti a formální změna zákonů. Osvěta i změna legislativy by mohly zpětně pomoci rodičům přijímat odlišnou sexuální orientaci svých dětí a zároveň jim tak usnadnit proces coming-outu. Jako hlavní problém vnímám především skutečnou homofobii pramenící z nevzdělanosti a předsudků, kterou je třeba odlišovat od práva na jiný názor. Stejně jako v případě dalších sporných společenských témat je jedinou cestou respektující dialog a vzájemné naslouchání a obohacování. Tolerance a nastolení příznivějšího společenského klimatu v otázce stejnopohlavního rodičovství by zabránilo případnému šikanování dětí jen proto, že jsou jejich rodiče homosexuální. Pokud lidé budou lépe vnímat a přijímat homosexuální odlišnost, pomůžou tím nejen homosexuálům samotným, ale především jejich dětem.

VI SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

APA California Amicus Brief. In re Marriage Cases [on-line]. c2007 [cit. 4. 10. 2009]

Dostupné z:

<http://www.courtinfo.ca.gov/courts/supreme/highprofile/documents/Amer_Psychological_Assn_Amicus_Curiae_Brief.pdf>

BARŠOVÁ, A. Partnerství gayů a lesbiček. Kdy dozraje čas pro změnu? In *Politika rodu a sexuální identity*. Sborník prací fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií, 2002. s. 173–185.

ISBN 80-210-2834-3.

BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P. *Základy klinické psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002.

ISBN 80-7178-550-4.

BELLINGER, G. J. *Sexualita v náboženstvích světa*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998.

ISBN 80-200-0642-7.

BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví?* 1. vyd. Praha: Scientia Medica, 1992.

ISBN 80-85526-03-4

BOTTÉRO, J. *Nejstarší náboženství Mezopotámie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005.

ISBN 80-200-1348-2.

CANADIAN PSYCHOLOGICAL ASSOCIATION. *Gays and lesbians make bad parents: „There is no basis in scientific literature for this perception“*. Ottawa: CPA, 2006.

Dostupné z: <<http://www.cpa.ca/documents/GayParenting-CPA.pdf>>

CVACHOUŠKOVÁ, I. Když v rodině chybí mužský vzor... [on-line]. c2008, publikováno 9. 4. 2009 [cit. 9. 11. 2010]

Dostupné z: <<http://www.prozeny.cz/magazin/deti-a-rodina/rodinne-vztahy/4309-kdyz-v-rodine-schazi-muzsky-vzor>>

ČAČKA, O. *Přehled psychologie obecné, dospívání a pracovní výkonnosti*. 1. vyd. Brno:

Masarykova univerzita, 1996.

ISBN 80-210-0904-7.

- ČERVENKOVÁ, I. Coming out. In *Neviditelná menšina: Čo ne(vieme) o sexuálnej orientácii*. 1. vyd. Bratislava: Občan a demokracia, 2002. s. 61-71.
ISBN 80-968528-5-X.
- ČTK. Zakázat adopci registrovaným párům je prý protiústavní [on-line]. c2010, publikováno 23. 4. 2009 [cit. 12. 5. 2009]
Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/zakazat-adopci-registrovanym-parum-je-pry-protiustavni-pkb-/ln_domov.asp?c=A090423_125018_ln_domov_mtr>;
- FADERMAN, L. *Krásnější než láska mužů: romantické přátelství a láska mezi ženami od renesance po současnost*. 1. vyd. Praha: One Woman Press, 2002.
ISBN 80-86356-12-4.
- FANEL, J. *Gay historie*. 1. vyd. Praha: Dauphin, 2000.
ISBN 80-7272-010-4.
- HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004.
ISBN 80-7178-803-1.
- JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing 2008.
ISBN 978-80-247-2284-9.
- JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000.
ISBN 80-7184-954-5.
- KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů. Nestvůry, nástroje, obrana*. Vyd. přeprac. Praha: Galén, 2006.
ISBN 80-7262-410-5.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.
ISBN 80-7178-511-2.
- LANGMEIER, J., LANGMEIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyziologie*. 1. vyd. Praha: H&H, 1998.
ISBN 80-86022-37-4.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. Riziko a resilience. In *Československá psychologie*, 1998, roč. XLII, č. 2, s. 97-105.
ISSN 0009-062X.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994.
ISBN 80-85824-06-X.

- MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986.
ISBN 08-011-86.
- MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, neovlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004.
ISBN 80-85282-83-6.
- MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2000.
ISBN 80-85912-29-5.
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. akt. vyd. Praha: Portál, 2003.
ISBN 80-7178-771-X.
- MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003.
ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993.
ISBN 80-901424-7-8
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003.
ISBN 80-7178-549-0.
- MINOT, L. A. *Conceiving parenthood*. 1. vyd. San Francisco: International Gay and Lesbian Human Rights Commission, 2000.
ISBN 1-884955-07-9.
- MORUS, L. R. *Světové dějiny sexuality*. 3. vyd. Praha: Ikar, 2007.
ISBN 978-80-249-0887-8.
- NEDBÁLKOVÁ, K. Alternativní rodinné modely aneb Rodiny lesbických matek a gay otců. In LIŠKOVÁ, K., TESAŘOVÁ, J. et al. *Ženská práva jsou i lidská práva*. Sborník přednášek ze semináře. 1. vyd. Brno: Nesehnutí Brno, 2002.
ISBN80-903228-0-8.
- NEDBÁLKOVÁ, K. *Spoutaná rozkoš*. 1. vyd. Praha: SLON, 2006.
ISBN 80-86429-65-2.
- ONDRISOVÁ, S. Homofóbia a heterosexismus. In *Neviditelná menšina: Čo ne(vieme) o sexuálnej orientácii*. 1. vyd. Bratislava: Občan a demokracia, 2002. s. 31–44.
ISBN 80-968528-5-X.
- PAWELSKI, J. G. et al. The Effects of Marriage, Civil Union, and Domestic Partnership Laws on the Health and Well-being of Children. In *Pediatrics* vol 118, 2006. s. 349–364.

ISSN 1098-4275

Dostupné z: <<http://pediatrics.aappublications.org/cgi/content/full/118/1/349>>

PECHOVÁ, O. Adopce lesbickými páry [on-line]. c2003, publikováno 9. 1. 2006 [cit. 2. 2. 2009].

Dostupné z: <<http://www.bengales.cz/vedecke-studie/adopce-lesbickymi-pary.html>>

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990.

ISBN 80-7038-078-0

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006.

ISBN 80-7367-124-7.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd., přeprac. Praha: Portál, 2007.

ISBN 978-80-7367-250-8.

SOKOLOVÁ, V. Gay a lesbické rodičovství, homosexuální rodina a genderové aspekty netolerance k homosexualitě [on-line]. c 2004, posl. aktualizace 15. 4. 2004 [cit. 18. 3. 2010].

Dostupné z: <http://komunity.web2.cz/rp-informace/vera-sokolova_rodina-01.phtml>

ŠOLCOVÁ, I., KEBZA, V. Sociální opora jako významný projektivní faktor. In *Československá psychologie*, 1999, ročník XLIII, č. 1, s. 19–38.

ISSN 0009-062X.

ŠOLCOVÁ, I. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009.

ISBN 978-80-247-2947-3.

ŠTĚPÁNKOVÁ, M. Gay a lesbické rodičovství [on-line]. c2009 [cit. 5. 5. 2009]

Dostupné z: <<http://lgbt.poradna-prava.cz/clanky-zpravy-a-diplomove-prace/gay-a-lesbicke-rodicovstvi-287.html>>

TOMEŠ, P. Široká vědecko-odborná shoda na výchově dětí stejnopohlavními páry [on-line]. c2010 [cit. 5. 4. 2010].

Dostupné z: <<http://www.glpartnerstvi.cz/rodicovstvi/siroka-vedecko-odborna-shoda-na-vychove-deti-stejnopohlavnimi-pary.html>>

TRAPKOVÁ, L., CHVÁLA, V. *Rodinná terapie psychosomatických poruch*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004.

ISBN 80-7178-889-9.

WAALDIJK, K. Cestou malých změn: Jak se v Nizozemí prosadilo manželství partnerů téhož pohlaví. In *Politika rodu a sexuální identity*. Sborník prací Fakulty sociálních studií

Masarykovy univerzity. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií, 2002. s. 153-172.
ISBN 80-210-2834-3.

VII SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník (dokument)

VIII SHRNUTÍ

V diplomové práci jsem zkoumala psychosociální kontext výchovy dětí v lesbické rodině. Klíčovým momentem pro celkový zdravý vývoj dítěte je však psychosociální kontext, v němž se nachází samotná matka dítěte. Tento kontext utvářejí tři dílčí faktory – původní rodina, sexuální identifikace a sociální opora. Práce se na něj zaměřovala ve své první, teoretické části.

První úkolem bylo definovat institut rodiny a zjistit, které faktory posilují její funkčnost. Z psychosociálního hlediska se rodiny od sebe odlišují mírou své odolnosti vůči zátěžovým a rizikovým situacím, přičemž závěr zní, že čím více vládne v rodině soudržnost, otevřenost v komunikaci a přizpůsobivost, tím víc jsou rodina i její členové odolní vůči rizikům obtížných životních situací. Jinými slovy užší a pevnější vazby rodině umožní lépe naložit s faktem, že je dítě homosexuálně orientované, nebo s faktem, že má homosexuální rodiče.

Druhým zkoumaným faktorem byla samotná homosexualita. Podle zcela převládajícího proudu odborné literatury je sice homosexualita odchylkou od většinového chování, ale nijak nenarušuje osobnost jedince. Sama o sobě jedinci nepřináší ani žádná fyzická či psychická omezení, a proto ho neomezuje ani v přípravě harmonického psychosociálního kontextu výchovy potomků. Zásadní ovšem je, jak úspěšně homosexuál projde procesem coming-outu (tzv. coming-out proces), tedy jak přijme svou sexuální identitu. Coming-out je podle odborníků nejdůležitější částí jeho procesu zrání a identifikace s menšinovou sexuální orientací má klíčový dopad na jeho osobnostní rozvoj. V této části práce vychází najevo, že coming-out proces je zároveň jedním ze zkušebních kamenů funkčnosti a odolnosti původní rodiny. Jedinec s původem v rodině, která je funkční, svůj coming-out zvládá lépe. Obě teoretické části tak potvrzují zásadní význam rodiny pro připravenost jedince utvářet příznivý psychosociální kontext výchovy svého potomka.

Třetím, ovšem neméně podstatným faktorem rozvoje osobnosti jedince je jeho sociální opora. Jde o kvantitu a kvalitu jeho sociálních vazeb a komunikace s okolím. Kromě přátel a známých je součástí sociální opory také rodina. Tyto vztahy jsou pro jedince zdrojem hmotného zajištění, ale i empatie a souznění. Čím více a lépe je jedinec zapojený do sociální komunikace, tím je podle odborníků jeho osobnost rozvinutější a tím silnější jsou jeho předpoklady pro vytvoření zdravého psychosociálního kontextu výchovy potomků.

IX SUMMARY

Psychosociální kontext výchovy dětí v lesbické rodině

The Psycho-social Context of Upbringing Children in Lesbian Families

Kateřina Loužilová

In this paper I examined the psychosocial context of the upbringing of children in lesbian families. A crucial factor for the overall healthy development of the child is a psychosocial context formed only by the mother of the child. This context is shaped by three sub-factors - the original family, sexual identity and social support.

The first task to be tackled was to define the institution of family and to determine which factors enhance its functionality. From a psychosocial perspective, a family varies in its degree of resistance to stress and risk situations - the more the family is cohesive, uses open communication and is adaptable, the more the family and its members are immune to the risks of difficult life situations. In other words, the closer and stronger the family ties are, the better to deal with the fact that the child is homosexually oriented, or with the fact that its parents are homosexual.

The second factor examined was homosexuality itself. According to the predominant scientific literature homosexuality is a deviation from the behaviour of the majority, but it does not affect the individual's personality. Itself it poses neither threat nor physical or mental limitations, and therefore it does not limit one in the preparation of harmonious psychosocial context for upbringing one's offsprings. However, it is essential for the individual to successfully undergo a process called "coming-out", which means acception of the individual's sexual identity. According to the experts, coming-out is the most important part of the individual's maturation process and one's identification with minority sexual orientation has a key impact on personality development. In this part of the paper, it is determined that the process of coming-out is also one of the building stones of the functionality and resilience of the original family. An individual from a functional family handles the coming-out better. Both theoretical parts of the paper confirm the vital importance of the family for the preparedness of the individual to shape a positive psychosocial context for the upbringing of offsprings.

The third, but not less significant, factor for the development of an individual's personality is social support – quantity and quality of the social ties and communication with others is concerned. Apart from friends and acquaintances the social support is constituted by the family. These relationships provide not only financial security for the individual, but are also a source of empathy and harmony. According to the experts, the more and better the individual is involved in social communication, the more his personality is developed, and thus better possibilities to create a healthy psycho-social context for the upbringing of offsprings are possessed.

Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník (dokument)

Dobrý den,

jsem studentkou 5. ročníku oboru psychosociální vědy (HTF UK) a ve své diplomové práci se zabývám problematikou lesbického rodičovství.

Dotazník, který máte před sebou, obsahuje otázky, jejichž zodpovězením přispějete k větší informovanosti veřejnosti ohledně výchovy dětí v lesbických rodinách.

Proto Vás prosím o pečlivé vyplnění dotazníku, které Vám nezabere déle než 10 minut.

Dotazník je anonymní, odpovídejte prosím upřímně, nepravdivé odpovědi by mohly výzkum velice zkreslit.

Dotazník můžete odevzdat v baru kina Světozor, Vodičkova 41, Praha 1.

Za Váš čas a pozornost předem děkuji.

Kateřina Loužilová

E-mail: lumen.10@seznam.cz

- 1. Považuji se za lesbicky orientovanou ženu:**
 - a. Ano.
 - b. Spíše ano.
 - c. Ne. (v tomto případě prosím dotazník dále nevyplňujte)

- 2. Se svou (nynější nebo budoucí) partnerkou bych chtěla vychovávat dítě/děti:**
 - a. Ano, z hlediska časového horizontu ideálně do dvou let.
 - b. Ano, z hlediska časového horizontu ideálně do pěti let.
 - c. Ano, někdy v budoucnu, zatím to není aktuální.
 - d. Ano, děti už vychovávám/e.
 - e. Ne.

- 3. Se svými rodiči o své orientaci a případných plánech na mateřství nebo rodičovství otevřeně hovořím:**

- a. Ano, na téma jsme už hovořili/y, a to: s matkou / s otcem. (označte)
- b. Ano, na téma hovoříme opakovaně, a to: s matkou / s otcem. (označte)
- c. Zatím ne, protože téma není aktuální, v budoucnu bych o tom s nimi hovořit chtěla.
- d. Ne (doplňte proč):

4. Z aktuálních rozhovorů s rodiči na téma mateřství v lesbickém svazku mám dojem: (pokud jste v otázce č. 3 odpověděla záporně, přejděte prosím k otázce č. 6)

- a. příjemné, otevřené, podporující komunikace.
- b. trochu napjaté komunikace a diskuze o možnostech a omezeních.
- c. spíše napjaté komunikace, rodiče se tématu spíše brání.
- d. spíše napjaté komunikace, tématu se bráním spíš já.
- e. jiný dojem:

5. Uveďte prosím nejčastější výhrady rodičů k Vašemu mateřství:

.....

6. V okruhu svých přátel a známých jsem o své orientaci pověděla:

- a. téměř všem přátelům i známým.
- b. pouze několika nejbližším přátelům, ale časem chci být otevřenější.
- c. pouze několika nejbližším přátelům a myslím, že to stačí.
- d. nikomu, nemám moc přátel, kterým můžu důvěřovat.
- e. nikomu (doplňte proč):

7. Ve svém pracovním prostředí jsem se „vyoutovala“:

- a. ve svém pracovním kolektivu.
- b. pouze několika málo blízkým spolupracovníkům.
- c. ne, na pracovišti jsou spíše neosobní vztahy, o rodině se nebavíme.
- d. nikomu (doplňte proč):

8. Mezi mými sousedy a v mém okolí o mé orientaci / lesbickém vztahu:

- a. vědí nejspíš všichni, kteří vidí a slyší.
- b. ví jen pár mně osobně bližších sousedů a lidí z okolí bydliště.
- c. neví nejspíš nikdo, ale na veřejnosti svou orientaci nijak neskrývám.
- d. neví nikdo, ale tuto situaci bych ráda změnila.
- e. neví nikdo a nechci, aby se o tom někdo dozvěděl.

- 9. Mezi lesbicky orientovanými ženami:**
- a. mám hodně přátel i známých.
 - b. mám jen několik přátel a známých.
 - c. téměř nikoho osobně neznám
- 10. Znáte osobně nějakou lesbicky orientovanou ženu, která již děti vychovává?**
- a. Ano.
 - b. Ne.
- 11. Pokud uvažuji o přivedení dítěte do lesbického páru nebo o výchově dítěte v lesbickém páru, jakou roli bych ráda ve výchově svého dítěte přisoudila mužům? (můžete označit více možností)**
- a. Opřela bych se o muže ve své kmenové rodině (otec, bratr, děda, strýc apod.).
 - b. Pokusila bych se dítěti najít vzory mezi svými mužskými přáteli.
 - c. Pokusila bych se dítěti najít vzor v mužích ve školských institucích a zájmových kroužcích.
 - d. Pokusila bych se dítěti nabídnout vzor v biologickém otci.
 - e. Mužské vzory bych aktivně nevyhledávala.
- 12. Pokud jde o postoj široké veřejnosti k tématu homosexuality a homosexuálních rodičovských párů: (můžete označit více možností)**
- a. jsem ochotna se zapojit do veřejné diskuze v rámci komunity.
 - b. jsem ochotna se zapojit do veřejné diskuze i mimo komunitu (médiá).
 - c. ke komunikaci na veřejnosti nemám odvahu.
 - d. v současné době odvahu ke komunikaci na veřejnosti nemám, ale s příchodem dítěte by se situace mohla změnit.
 - e. akcí na podporu komunity a otevřenosti většinové společnosti (Gay pride) se účastním aktivně.
 - f. akcí na podporu komunity a otevřenosti většinové společnosti (Gay pride) se účastním spíš méně, pasivně.
- 13. Myšlenka na mé rodičovství v lesbickém páru ve mně vyvolává pocit: (můžete označit více možností)**
- a. zcela běžného rodiče, který bude řešit běžné otázky týkající se výchovy dítěte a dítěti bude chtít dát maximum péče.

- b. rodiče, který svému dítěti bude chtít dát maximum péče, bude se ale muset připravit na vysvětlování náročnější situace.
- c. rodiče, který bude mít situaci těžší než jiné páry/matky.

14. Ve své situaci homosexuálně orientovaného rodiče bych uvítala: (označte tři pro vás nejdůležitější)

- větší podporu ze strany mých přátel.
- větší podporu ze strany mých rodičů.
- odborné školení, trénink, poradenství věnované výchově dětí v lesbické rodině.
- větší podporu mých sourozenců, širší rodiny.
- změnu přístupu lidí „na ulici“.
- zákony.
- jiné

15. Co byste vzkázala světu? Prostor pro Vaše přání, sny, vzkazy..... :-)

.....

Tento dotazník je anonymní.

Pro přesné zpracování dotazníků jsou však potřebné klasifikační základní údaje, proto Vás prosím o zodpovězení následujících otázek:

1. Moje věková kategorie je:

- a. Méně než 18
- b. 18-22
- c. 23-26
- d. 27-31
- e. 32-36
- f. 37-42
- g. 43 a více

2. Žiji v obci s počtem obyvatel:

- a. nižším než 2 tis.
- b. 2-5 tis.

- c. 5-10 tis.
- d. 10-20 tis.
- e. 20-50 tis.
- f. 50-100 tis.
- g. vyšším než 100 tis.

3. Dosažené vzdělání:

- a. ZŠ
- b. SOU
- c. SOŠ
- d. SŠ
- e. VOŠ
- f. VŠ

Pokud ještě studujete, uveďte to prosím zde (např.: nedokončené VŠ vzdělání):

.....